

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kunstide ja tehnoloogia õpetaja õppekava

Riina Kirs

**KÄRLA KIHELKONNA SEELIKUMUSTRIL PÕHINEVA ÕPPEMATERJALI
ARENDAMINE JA RAKENDAMINE III KOOLIASTME KÄSITÖÖÕPPES
LAULIKUKOTI NÄITEL**

magistritöö

Juhendaja: Egle Sild, MA

Viljandi 2026

Resümee

Kärļa kihelkonna seelikumustril põhineva õppematerjali arendamine ja rakendamine III kooliastme käsitööõppes laulikukoti näitel

Magistritöö eesmärk oli arendada Kärļa kihelkonna seelikumustril põhinev õppematerjal III kooliastme käsitööõppesse ning hinnata selle sobivust ja kasutatavust õpetajate ja õpilaste tagasiside põhjal. Arendusuuringu käigus loodi MuIS-i kasutusjuhend ja laulikukoti valmistamise tööjuhend. Õppematerjali alus kujunes Kärļa kihelkonna triibuseelikute analüüsist Eesti ja Soome muuseumide digikogudes. Materjali katsetati III kooliastme õpilastega ning andmeid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Tulemused näitasid, et õppematerjal aitas siduda praktilise käsitöö, MuIS-i kasutamise ja pärimuskultuuri teadliku käsitlemise. Samas tuli esile, et materjali kasutamine vajab õpetaja juhendamist ning õpilaste eeloskustega arvestamist.

Märksõnad: pärimuskultuur, käsitööõpe, MuIS, digioskused, õppematerjali arendamine

Abstract

Developing and Implementing Learning Material Based on the Kärļa Parish Skirt Pattern for Third-Stage Basic School Craft Education: The Example of a Songbook Bag

The aim of this master's thesis was to develop learning material based on a Kärļa parish skirt pattern for third-stage basic school craft education and to evaluate its suitability and usability through teacher and student feedback. As part of the design-based research, a MuIS user guide and instructions for making a songbook bag were created. The material was based on an analysis of Kärļa parish striped skirts in Estonian and Finnish museum digital collections and was tested with third-stage basic school students. The data were analysed using qualitative content analysis. The results showed that the material helped connect practical craftwork, the use of MuIS, and conscious engagement with cultural heritage. Its implementation, however, requires teacher guidance and consideration of students' prior skills.

Keywords: cultural heritage, craft education, MuIS, digital skills, development of learning materials

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Pärimuskultuuri mõiste ja olemus	7
1.1. Pärimuskultuur ja kultuuriline järjepidevus	7
1.2. Rahvarõivad kui kultuuripärandi kandjad	8
1.3. Rahvarõivaste kujunemine	9
1.4. Pärimuskultuur ja digipädevus hariduslikus kontekstis	10
2. Õppematerjali sisuline lähtealus ja allikad	12
2.1. Kärla kihelkonna seelikumustrid MuIS-i kogudes	12
2.2. Kärla kihelkonna seelikumustrid Soome Rahvusmuuseumis	13
3. Metoodika	14
3.1. Uuringu liik ja lähenemine	14
3.2. Uuringu ülesehitus ja etapid	16
3.3. Valim	17
3.4. Uurimisobjekt ja andmekogumisevahendid	18
3.5. Andmete analüüs	19
4. Tulemused	20
4.1. Õpetajate hinnang õppematerjali pedagoogilisele sobivusele ja kasutatavusele	20
4.2. Õpetajate arendusettepanekud	23
4.3. Õpilaste kogemus MuIS-i kasutamisel ja digioskuste kujunemisel	24
4.4. Õpilaste hinnang õppematerjali kasutamisele ja seos pärimuskultuuriga	26
5. Arutelu ja järeldused	29
Tänuõnad	33
Autorluse kinnitus	33
Kasutatud allikad	34
Lisa 1. Eriilmeliste kottide kasutus laulu- ja tantsupeol 2025.a juulis	38
Lisa 2. Kärla kihelkonna seelikud ja katked ERM-i kogudest ning Saaremaa Muuseumist	39
Lisa 3. Kärla kihelkonna seelikud Soome Rahvusmuuseumist	43
Lisa 4. Küsimustik III kooliastme õpilastele	45
Lisa 5. Ekspert hinnangute küsimustik tegevõpetajatele	47
Lisa 6. Lapsevanema nõusolekuvorm	50

Lisa 7. Rahvarõivaseeliku mustri otsimise juhend MuIS-is.....	51
Lisa 8. Laulikukoti tööjuhend III kooliastmele	55
Lisa 9. Näide koodipuu moodustamisest ekspertide vastuste põhjal	76
Lisa 10. Õpetajate hinnangud Likerti skaalal.....	77
Lisa 11. Näide koodipuu moodustamisest õpilaste vastuste põhjal	78
Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	79

Sissejuhatus

Kultuuripärand ei tähenda ainult säilinud esemeid, vaid ka nendega seotud oskusi, igapäevateadmisi, keelt ja kombeid, mida antakse edasi põlvest põlve (Wagner & de Clippele, 2023). Käsitööõppes on see seos eriti nähtav, sest eseme kõrval on oluline ka töövõtete, materjalikasutuse ja mustrite tähenduse mõistmine. Kokko ja Dillon (2011) selgitavad, et käsitööga seotud pärand ei paikne üksnes esemetes, vaid ka töövahendites, kavandamises ja valmistamises, sümbolites, keeles ning tavades. Seetõttu saab käsitööd käsitleda teadmiste edasiandmise viisina, mis toimub nii kodus, töökeskkonnas kui ka haridusasutustes.

Selles töös ei vaadelda Kärla kihelkonna seelikumustrit ainult muuseumikogus oleva näidisena, vaid pärandiallikana, mida saab kasutada käsitööõppes. Samas näitab Eesti elanike kultuuripäranditeadlikkuse uuring, et pärandit küll väärtustatakse, kuid selle hoidmine ja edasiandmine ei pruugi alati väljenduda aktiivses tegutsemises (Ernst & Young Baltic & Norstat Eesti, 2023). Käsitööõppes muutub pärand õpilase jaoks konkreetsemaks siis, kui ta ei vaata mustrit ainult pildina, vaid otsib selle kohta infot ja kasutab seda oma töö kavandamisel.

Lastekoorides kasutatakse rahvarõivaste juures erinevaid tarbeesemeid, näiteks kotte. Need ei pruugi alati sobituda riietuse päritolu ja mustritega. Aksessuaaride värvi- ja mustrilahendused võivad pärineda teisest piirkonnast või mitte haakuda kandja rahvarõivastega (Lisa 1, joonis 1). Seetõttu on õppetöös vaja rohkem tähelepanu pöörata sellele, kuidas kihelkondlikku mustripärandit praktilistes tarbeesemetes kasutada.

Sellest lähtuvalt keskendub magistritöö sellele, kuidas saab mustripärandit siduda III kooliastme käsitööõppega. Töö aluseks on Kärla kihelkonna seelikumuster, mille põhjal kavandatakse ja valmistatakse laulikukott. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2010) järgi peab põhikool toetama õpilase arengutasemele vastavat kultuurilise identiteedi kujunemist. Põhikooli riiklikus õppekavas (edaspidi RÕK, 2011) on ühe õppe- ja kasvatusesmärgina nimetatud, et õpilane teadvustaks nii oma kui ka teiste rahvaste kultuuripärandit. õppetöösse igapäevaelu oskusi ja kohalikke traditsioone. Tehnoloogiavaldkonna ainekavade muutunud käsitlus annab õpetajale suurema vabaduse valida õppesisu ja tööliike vastavalt kontekstile ning loimida õppetöösse igapäevaelu oskusi ja kohalikke traditsioone (Lind, 2024).

Eestis leidub üksikuid näiteid pärimuskultuuri praktilisest rakendamisest. (Porila, 2021). Vormsi Lasteaed-Põhikooli kodulehel kirjeldatakse, et õpilased valmistavad põhikooli lõpuks

rahvarõivakomplekti (Vormsi Lasteaed-Põhikool, 2018). Mõnes piirkonnas kasutatakse ka pärimuskultuuri valikainekavasid (Porila, 2021).

Need näited on seotud konkreetsete koolide, piirkondlike algatuste või valikainetega. Vähem leidub selliseid õppematerjale, mis sobiksid III kooliastme käsitööõppesse ning ühendaksid kihelkondliku mustripärandi, muuseumide digikogude kasutamise ja praktilise käsitöötegevuse. Seetõttu on põhjendatud luua õppematerjal, mis suunab õpilasi kasutama MuIS-i, otsima kodukoha rahvarõivastega seotud infot, vaatlema esemekirjeid ja fotosid ning kasutama leitud teavet oma töö kavandamisel. Nii seotakse ühes tööprotsessis pärimuskultuuri uurimine, MuIS-i kasutamine, laulikukoti kavandamine ja valmistamine.

Eeltoodust lähtudes on magistritöö eesmärk arendada Kärla kihelkonna seelikumustril põhinev õppematerjal III kooliastme käsitööõppesse ning hinnata selle pedagoogilist sobivust ja kasutatavust õpetajate eksperthinnangute ning õpilaste kogemuste põhjal. Hindamisel keskendutakse sellele, kuidas õppematerjal toetab MuIS-i kasutamist, digioskuste kujunemist ja pärimuskultuuri sidumist praktilise tööga.

Õppematerjali sisuline alus kujuneb Saaremaal asuva Kärla kihelkonna seelikumustrite analüüsist muuseumide digikogude põhjal. Uurimus piirdub kogudega, kus vastavad mustrid on digitaalselt kättesaadavad ja üheselt tuvastatavad. Analüüsi tulemuste alusel luuakse III kooliastme õpilastele õppematerjal, mis koosneb MuIS-i kasutusjuhendist ja laulikukoti valmistamise tööjuhendist. Kuigi õppematerjali aluseks on Kärla kihelkonna seelikumuster, saab sama põhimõtet kasutada ka teiste kihelkondade mustripärandi tutvustamisel.

Töö eesmärgi täitmiseks on püstitatud neli uurimisküsimust:

1. Milline on õpetajate hinnang loodud õppematerjali pedagoogilisele sobivusele ja kasutatavusele?
2. Milliseid arendusettepanekuid õpetajad esitavad?
3. Kuidas toetab loodud õppematerjal III kooliastme õpilaste hinnangul MuIS-i kasutamist ja digioskuste kujunemist?
4. Kuidas kirjeldavad õpilased õppematerjali seost laulikukoti valmistamise protsessi ja kodukoha pärimuskultuuri teadlikkusega?

1. Pärimuskultuuri mõiste ja olemus

Peatükis vaadeldakse pärimuskultuuri kui kultuurilise järjepidevuse kandjat ning rahvarõivaste rolli identiteedi, pärandi edasiandmise ja hariduse kontekstis.

1.1. Pärimuskultuur ja kultuuriline järjepidevus

Muinsuskaitseameti (2024) järgi on „kultuuripärand [...] meie ühine lugu ja väärtused, mille oleme pärinud varasematelt põlvvedelt ning mille anname edasi tulevastele põlvvedele“. Samas ei ole pärand ainult minevikust pärit väärtuste ja esemete säilitamine. UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioonis (2003) rõhutatakse, et vaimset kultuuripärandit „loovad kogukonnad ja rühmad pidevalt uuesti, mõjutatuna oma keskkonnast, loodusest ja ajaloost“. Faro konventsiooni järgi kujuneb kultuuripärandi tähendus inimeste ja kogukondade väärtuste kaudu. Pärand püsib elavana siis, kui seda peetakse oluliseks, hoitakse ja antakse edasi tulevastele põlvkondadele (Council of Europe, 2005).

Pärimust ei saa seega vaadelda staatilise nähtusena. Kuutma (2013) juhhib tähelepanu, et pärimuskultuur püsib elavana tähendusloome kaudu – see kohandub ajas ning omandab uusi tähendusi vastavalt sotsiaalsele ja kultuurilisele kontekstile. Eesti elanike kultuuripäranditeadlikkuse uuringu tulemused näitavad, et kuigi pärandit väärtustatakse laialdaselt, ei kaasne sellega alati aktiivset osalemist selle hoidmises ja edasiandmises, mistõttu on oluline luua võimalusi pärimust ise uurida ja kasutada (Ernst & Young Baltic & Norstat Eesti, 2023). Selles töös ei käsitleta pärimuskultuuri ainult säilitamist vajava minevikupärandina. Oluline on see, kuidas pärand jõuab õpilase enda tegevusse. Kärla kihelkonna seelikumustri puhul tähendab see, et õpilane otsib mustri kohta infot, vaatleb triipude värvi- ja rütmiloogikat ning kasutab seda laulikukoti kavandamisel.

Fruzzo ja Mattone (2024) seostavad kultuuripärandi kestlikkust selle aktiivse kasutamise ning õppijate osalusega pärandi mõtestamisel. Autorid toovad esile, et pärandi püsimiseks ei piisa üksnes riiklikust kaitsest. Pärand vajab teadlikku edasiandmist hariduslike ja kogukondlike tegevuste kaudu. Autorite järgi vahendavad haridusasutused pärandit kogukondadele ja tulevastele põlvkondadele ning aitavad seda hoida tänapäeva ühiskonnas tähenduslikuna.

Eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS, 2009) järgi tähendab kultuuripärand „varasematest aegadest pärinevat kultuurivara“, samas kui pärimuskultuuri kohta öeldakse, et see on „suulise pärimusena tekkinud ja levinud rahva- vm. kogukonna kultuur“. Nende mõistete eristamine on oluline, sest kultuuripärand on laiem mõiste, pärimuskultuuri puhul on aga olulisem kogukondlik edasiandmine ja kasutamine. Pärimuskultuuri puhul ei ole keskmes üksnes objektid või tekstid, vaid ka teadmiste, oskuste ja väärtuste edasiandmine põlvkondade vahel (Kuutma, 2013). Pärimuskultuuri edasiandmine ei toimu üksnes suulise pärimuse kaudu, vaid ka igapäevaste praktiliste tegevuste, sealhulgas käsitöö kaudu.

Fritz Linnuse (1938) järgi kujunesid tekstiilmustrid keskajal välja koduse käsitöö käigus ning nende edasiandmine toimus praktilise tegemise kaudu. Mustrite struktuur põhines korduvatel ja lihtsasti äratuntavatel lahendustel, mis võimaldasid nende püsimist ajas. See on oluline ka käesoleva töö seisukohalt, sest Kärla seeliku triibumustrit saab vaadelda korduva mustrioloogikana, mida on võimalik edasi kanda väiksemasse vormi, näiteks laulikukoti mustrisse.

1.2. Rahvarõivad kui kultuuripärandi kandjad

Rahvarõivad on oluline osa Eesti ainelisest kultuuripärandist. Neis väljenduvad ajaloolised, sotsiaalsed ja sümboolsed tähendused. Samuti on need üks selgemaid viise rahvusliku või piirkondliku kuuluvuse ning inimese identiteedi väljendamiseks. Neis tulevad esile nii kohaliku piirkonna eripärad kui ka laiemad kultuurilised tähendused (Nõmmela, 2010).

20. sajandi alguses pöörati Eestis rahvusliku identiteedi tugevdamisele teadlikult tähelepanu, mille käigus kujunesid rahvarõivad oluliseks rahvuse sümboliks. Tähtis roll oli etnograaf Helmi Kurrikul, kes koostas rahvarõivaste valmistamist käsitleva käsiraamatu, rõhutades autentsust ja traditsioonide järjepidevat edasiandmist (Nõmmela, 2010; Soorsk, 2008). Rahvarõivaste kaudu kujundati arusaama rahvuslikust kuuluvusest ja ajaloolisest järjepidevusest.

Rahvarõivaste tähendus on tihedalt seotud laulupeotraditsiooniga. Kuutma (1996) järgi oli laulupidu algselt kultuuriline laen, kuid Eestis kujunes sellest rahvuslikku identiteeti toetav traditsioon. Laulupeod aitasid hoida rahvusliku ühtsuse ja kultuurilise järjepidevuse tunnet ning tõid rahvarõivad rohkem esile.

Laulupeod tõstasid küsimuse, milliseid rahvarõivaid peeti õigeks ja sobivaks kanda. Selleks oli vaja asjatundjate ja asutuste juhendamist, mille kaudu kujunesid arusaamad

rahvarõivaste kandmisest. Nii ei olnud rahvarõivas ainult ese, vaid ka märk kuulumisest kindlasse piirkonda või kogukonda (Nõmmela, 2010).

Laulupeotraditsiooni areng tugevdas rahvarõivaste tähendust rahvusliku identiteedi sümbolina. Laulupidude arenguga kaasnesid ka ühiskondlikud muutused, näiteks naiste suurem osalus koorilaulus. 1962. aastast hakati korraldama koolinoorte laulupidusid, mis aitasid koorilaulutraditsiooni noorematele põlvkondadele edasi anda ning löid varakult seose rahvuslike pidude, rahvarõivaste ja kuuluvustunde vahel (Kuutma, 1996). Rahvarõivaste kandmine laulupidudel kujunes üheks viisiks näidata seotust oma kodukoha ja kultuurilise kuuluvusega.

Üleilmastumisega kaasnevad eri rahvaste kontaktid võivad traditsioone rikastada, kuid samal ajal ka ohustada. Seetõttu on oluline leida tasakaal muutumise ja järjepidevuse vahel. Addaquay (2025) leiab, et areng ei tähenda traditsiooni katkemist, vaid selle kohandumist ja ümbermõtestamist. Ka autentsus ei tähenda ainult muutumatuna säilitamist. Seda mõjutavad ka kogukonna arusaamad, loovus ja aja jooksul toimuvad muutused.

1.3. Rahvarõivaste kujunemine

Eesti rahvarõivad kujunesid välja igapäevasest vajadusest. Need olid seotud kohalike olude, kättesaadavate materjalide ning kandjate majandusliku olukorraga. Alguses ei olnud rahvarõivastel pidulikku ega sümboolset tähendust, vaid need olid praktilised rõivaesemed. Alles 19. sajandi teisel poolel, rahvusliku ärkamisaja mõjul, hakati rahvarõivaid teadlikumalt seostama rahvusliku ja piirkondliku kuuluvusega (Manninen, 1927). Sama ajastu kirjutistes tuleb esile ka käsitööoskuste tähtsus kasvatuses ja hariduses. Ajakirjas *Linda* rõhutati 19. sajandi lõpul, et naiste näpuosavust ja käsitööoskusi hinnati kui harituse ja kasvatustaseme peegeldust (Linda, 1887, lk 41). Seetõttu võib rahvarõivaste valmistamisega seotud oskusi vaadelda ka laiema kultuurilise tähendusega pärandoskustena.

Tõnuristi (2003) järgi eeldab rahvarõivaste kandmine teadlikku ja lugupidavat suhtumist. Rahvarõivad ei ole ainult rõivaesemed, vaid kultuuripärandi kandjad, mis väljendavad ajaloolist järjepidevust ja kogukondlikku identiteeti. Seetõttu on oluline mõista rahvarõivaid ka kultuuriliste tähenduste ja väärtuste kandjatena.

Eesti keeles on seeliku kohta olnud erakordselt palju erinevaid nimetusi, mis näitavad rõiva kujunemist ja piirkondlikke eripärasid. Tänapäevane nimetus *seelik* ei kuulu vanemate

hulka; Saaremaal ja Hiiumaal on seelikut nimetatud *kuueks*. Need nimetused näitavad, et seelik on kujunenud mitmest varasemast rõivaelemendist, näiteks särgi alumisest osast (*alune*) või lahtisest suurrätist (*palapool*). Praktilisuse tõttu õmmeldi selle otsad kokku ning nii kujunes kinnine pärisseelik (Manninen, 1927).

Saaremaa rahvarõivaste kujunemist on mõjutanud ka saareline asend, looduslikud tingimused ning ajaloolised ja majanduslikud eripärad. Need tegurid aitasid kaasa piirkondliku rõivakultuuri kujunemisele. Saarte paiknemine Läänemere olulisel ühendusteel tõi Saaremaale moe- ja materjalimõjutusi Euroopast, sealhulgas Skandinaaviast. Rõivastuses avaldusid need mõjud nii lõigetes, materjalides kui ka kaunistustes, näiteks kurrutatud ja kuumade leibade all volti pressitud seelikutes ning tinast kaunistuselementides (Värv, 2008).

1.4. Pärimuskultuur ja digipädevus hariduslikus kontekstis

Kooliharidusel on oluline roll õppija kultuurilise kuuluvuse ja identiteedi kujunemisel, eriti siis, kui kultuuripärandiga puututakse kokku praktilise tegevuse kaudu (Kokko & Dillon, 2011). Põhikooli riiklik õppekava (RÕK, 2011) seob õpilase arengu Eesti kultuuri ja maailmakultuuri mõistmisega ning rõhutab nüüdisaegsete tehnoloogiliste vahendite kasutamist teadmiste omandamisel ja looval eneseväljendusel.

Käsitööõppes ei ole digipädevus eraldiseisev eesmärk, vaid vahend, mis aitab õpilasel pärimust otsida, mõista ja oma tööga siduda. Tehnoloogiavaldkonna ainekavas seostatakse esemelise kultuuri tundmine ja traditsioonilised käsitööoskused ka digipädevuse arendamisega. Digivahendeid saab kasutada info otsimiseks, allikate vaatlemiseks, töö kavandamiseks ja tööprotsessi dokumenteerimiseks (RÕK, 2011).

Kärla seelikutriibu mustri kasutamine laulikukoti kavandamisel on näide, kuidas esemelist kultuuripärandit saab kasutada käsitööõppes. See eeldab, et õpilane uurib enne praktilise töö alustamist konkreetse piirkonna ajaloolisi mustreid ning mõistab nende seost kohalike traditsioonidega. UNESCO (2003) järgi püsib vaimne kultuuripärand põlvest põlve edasiandmise ja taasloomise kaudu. Kuutma (2013) selgitab samuti, et pärimuskultuur püsib elavana siis, kui seda ajas mõtestatakse ja kohandatakse. Teppor ja Aljas (2013) leiavad, et kultuuripärand püsib elavana siis, kui inimesed sellega tegelevad, seostavad seda igapäevaste praktikatega ja annavad sellele tänapäevase tähenduse.

Digitaalne kultuuripärand annab võimaluse uurida muuseumikogudes talletatud rahvarõivaid ja muid esemeid ka ilma muuseumisse kohale minemata. Selles uurimuses kasutatakse MuIS-i keskkonda laulikukoti mustri kavandamise lähteallikana. Hanson (2025) toob esile, et Eesti Rahva Muuseumi kogudest on suur osa digiteeritud ning autoriõiguse piiranguteta materjalid on MuIS-is avalikult kättesaadavad. Muuseumikogud ei ole siin eesmärk omaette, vaid allikmaterjal, mille abil õpilane saab pärimust uurida ja oma tööga siduda. Ühed aktiivsemad MuIS-i kasutajad on käsitööhuvilised, kes rakendavad digikogusid esemete, fotode ja mustrite uurimiseks.

Samas ei tähenda digikogude olemasolu, et õppijad neid iseseisvalt kasutama hakkavad. Nooremad õppijad ei pruugi teada, kust digipärandit otsida või kuidas seal sihipäraselt tegutseda. Seetõttu on õpetajal oluline roll digipärandi vahendaja ja suunajana (Hanson, 2025; RÕK, 2011). Sama mõtet toetavad Frullo ja Mattone (2024), kelle järgi sõltub pärandi elavana püsimine sellest, kuidas seda õpetatakse ja õpitakse.

Põhikooli õppekava võimaldab pärimuskultuuri ja digipädevust koos käsitleda (RÕK, 2011). Digitaalse kultuuripärandi kasutamine õppetöös eeldab aga, et materjalid on leitavad, kasutatavad ja seotud konkreetse õppeülesandega. De Visser ja Baltussen (2019) märgivad, et digitaalsed pärandimaterjalid rikastavad õppimist siis, kui need on seotud õppesisu, õpiesmärkide ja õppijate kogemusega. Ka Valencia Arnica jt (2023) leiavad, et kultuuripärandi kasutamine õppetöös on tulemuslikum siis, kui see on seotud aktiivse õpitegevuse ja sobivate digitaalsete vahenditega.

Kokko ja Dillon (2011) käsitlevad käsitööd mitte ainult tehnilise tegevusena, vaid ka kultuuriliste tähenduste, väärtuste ja kogemuste edasiandmise viisina. Sama mõtet toetab ka käsitöömeister Triinu Traumanni kogemus, mille järgi eeldab pärimuslike esemete teadlik kasutamine ajaloolise tausta ja töövõtete tundmist (Läets & Raimla, 2025).

Tehnoloogiavaldkonna ainekava toob esile valdkonnasisese ja -ülese lõimingu olulisuse ning koostöö vajalikkuse teiste õppeainetega (RÕK, 2011). Rahvarõivamustrite uurimine võimaldab siduda käsitööõpet kultuuri- ja ajalooõpetusega. Silmuste arvu ja triipude proportsioonide arvutamine toetab matemaatikaõpet, töövahendite valik ja kasutamine on seotud tehnoloogiaõpetusega ning valmiva laulikukoti kasutamine loob seose ka muusikaõpetusega. Seega aitab õppematerjal käsitleda pärimuskultuuri tervikliku õpikogemusena. Õpilane ei uuri mustrit ainult teoreetiliselt, vaid kasutab seda oma töö kavandamisel ja valmistamisel. See sobib

kokku käsitlesega, mille järgi pärimuskultuur püsib elavana siis, kui seda teadlikult kasutatakse, edasi antakse ja ajas kohandatakse (UNESCO, 2003; Kuutma, 2013; Frullo & Mattone, 2024).

Rahvarõivaste tänapäevane kasutamine, sealhulgas nende põhjal loodud uued esemed, on osa laiemast kultuurilisest protsessist, mida Vunder (1996) kirjeldab rahvarõiva taasloomise ja ümbertõlgendamise kaudu. Ta juhib tähelepanu, et rahvarõivaste stiliseerimine ja kohandamine ei ole iseenesest problemaatiline, kui see tugineb teadlikule allikakasutusele ning arusaamisele rahvarõiva kultuurilisest ja ajaloolisest tähendusest. Probleemseks võib selline kasutus muutuda siis, kui see piirdub ainult vormi jäljendamisega ega põhine sisulisel seosel pärimuskultuuriga. Seetõttu on oluline, et õppija ei kopeeriks üksnes valmis lahendust, vaid looks teadliku seose allikmaterjaliga ning mõistaks tehtavate valikute tähendust.

Loodud õppematerjal (lisad 7 ja 8) lähtub sellest põhimõttest. Õpilane suunatakse esmalt otsima MuIS-i keskkonnast teavet oma kodukoha või valitud piirkonna rahvarõivaste kohta ning seejärel kasutama saadud teadmisi laulikukoti kavandamisel ja valmistamisel. Nii seotakse digioskuste kujunemine pärimuskultuuri mõtestamise ja praktilise tööga.

2. Õppematerjali sisuline lähtealus ja allikad

Järgnev peatükk kirjeldab õppematerjali koostamise lähtekohti. Keskmes on Kärla kihelkonna seelikumustrite digitaalne materjal, millele tugineb edasine analüüs.

2.1. Kärla kihelkonna seelikumustrid MuIS-i kogudes

Alapeatükis analüüsitakse ühte Kärla kihelkonnast pärinevat triibulist seelikut Eesti Rahva Muuseumi peakataloogi andmete põhjal. MuIS-i andmetel on Eesti muuseumikogudes säilinud seitse Kärla kihelkonnast pärinevat terviklikku seelikut (Lisa 2, joonised 1–7). Lisaks leidub kogudes seelikukatke ja seelikukanga näide (Lisa 2, joonised 8–9).

Vaadeldava seeliku dateering, kogumisandmed, mõõdud, materjal, tehnika ning triibustiku kirjeldus pärinevad Eesti Rahva Muuseumi peakataloogi kirjest (ERM A 491:6). Neid andmeid kasutatakse piirkondliku mustripõhimõtte analüüsimiseks ja seeliku vaatlemiseks Kärla kihelkonna näitena.

Seelik pärineb Saaremaalt Kärla kihelkonnast (Lisa 2, joonis 3) ning on valmistatud hinnanguliselt 19. sajandi lõpul, umbes 1890. aasta paiku. Ese koguti Eesti Rahva Muuseumi

kogusse 26. mail 1940. aastal. Koguja oli Ida Kaldmaa ning üleandjaks Juula Väli (snd Kabel, 1870), kelle perekond oli seotud Kärla kihelkonna Kandla II küla Kura taluga. Seelik on valmistatud poolvillasest kangast, mille puhul on kasutatud linast lõime ja villast kude, ning kangas on kootud labases koes. Seeliku põhi on pikitriibuline ning triibustikus vahelduvad punased, mustad, lillad ja rohelised värvid (Eesti Rahva Muuseum, n.d., *ERM A 491:6*).

Kataloogikirjelduse põhjal võib eset käsitleda ühe säilinud Kärla kihelkonna triibulise seeliku näitena. Triibustikus vahelduvad tumedamad ja eredamad toonid kindla rütmiga. See loob korrastatud, kuid elava mustri. Sellist ülesehitust saab kasutada ka väiksemas esemes, näiteks laulikukotis, ilma et mustri üldmulje kaoks. Piirkondliku mustripõhimõtte all mõistetakse triibustiku struktuuri: värvide korduvat järjestust, triipude laiuste proportsiooni ja kontrastide tasakaalu. Laulikukoti kavandamisel ei kopeerita seelikut üks ühele, vaid kasutatakse selle triibustiku loogikat.

19. sajandi Saaremaa naiste seelikute värvivalikul oli ka tähenduslik pool. Punane värv oli iseloomulik noorte naiste pidurõivastele ja sümboliseeris elujõudu. Vanemate naiste ning leinaaja riietuses kasutati tumedamaid toone, näiteks sinist, musta ja lillakat triibustikku.

Pikitriibuliste seelikute värvilahendus ei lähtunud siiski rangelt kindlast kihelkondlikust traditsioonist, vaid sõltus ka isiklikust maitsest ja värvainete kättesaadavusest. Samas on vanuseline eelistus erksamate ja tumedamate toonide vahel selgelt märgatav (Manninen, 1927; Eesti Rahva Muuseum, n.d., *ERM A 491:6*; *ERM A 509:2068*; *ERM A 491:5*; *ERM A 509:5105*). 19. sajandi keskpaigast alates kujunesid Saare- ja Hiiumaal eraldi leinarõivad, milles punast välditi ning must kinnistus leinavärvina linnamoe mõjude ja laiemate sümboolsete muutuste tõttu (Kaarma & Voolmaa, 2015).

2.2. Kärla kihelkonna seelikumustrid Soome Rahvusmuuseumis

Lisaks Eesti muuseumikogudele leidub Kärla kihelkonna triibulisi seelikuid ka Soome Rahvusmuuseumis. Finna digikeskkonna andmetel on seal talletatud kolm Kärla päritoluga seelikut, mis on digitaalselt kättesaadavad ja võimaldavad mustreid visuaalselt võrrelda (Lisa 3, joonised 11–13). Selles töös kasutatakse neid Eesti muuseumikogudes säilinud seelikutega võrdleva materjalina.

Visuaalsel vaatlusel on näha Kärla kihelkonnale omane pikitriibuline muster, milles vahelduvad tumedamad põhitoonid ja kitsamad kontrastsed värviribad. Triipude järjestus ja värvide rütm on võrreldavad Eesti Rahva Muuseumi kogudes talletatud Kärla seelikutega, mis viitab sellele, et piirkondlik muustriloogika on püsinud sarnane (Heikel, enne 1901a; Heikel, enne 1901b; Heikel, enne 1901c; Eesti Rahva Muuseum, n.d.).

Soome muuseumikogudes säilinud seelikud täiendavad Eesti kogude materjali. Ühe Soome muuseumis talletatud seeliku triibumuster valiti laulikukoti kavandamise aluseks (Lisa 3, joonis 11), kuna samasugust triibulahendust Eesti muuseumikogudes ei leitud. Valik võimaldas käsitleda Kärla kihelkonna mustripärandi mitmekesisust laiemalt kui ainult Eesti kogudes leiduvate näidete põhjal. Õppematerjali eesmärk ei olnud konkreetse seeliku kopeerimine, vaid piirkondliku mustripõhimõtte edasiandmine õppetöö kontekstis.

Selles peatükis käsitletud seelikud on õppematerjali koostamisel visuaalseks ja sisuliseks lähtepunktiks. Nende põhjal saab võrrelda Kärla triibumustreid ja kavandada praktilist tööd.

3. Metoodika

Metoodika valikul lähtuti töö eesmärgist luua õppematerjal, rakendada seda koolikeskkonnas ning hinnata loodud õppematerjali pedagoogilist sobivust ja kasutatavust.

3.1. Uuringu liik ja lähenemine

Käesolevas töös kasutati arendusuuringut. See sobis uurimuse eesmärgiga, sest töö käigus koostati III kooliastme käsitööõppe jaoks õppematerjal, mida katsetati koolikeskkonnas. Eesmärk ei olnud ainult kirjeldada, kuidas käsitööõppes pärimuskultuuri käsitletakse, vaid töötada välja konkreetne õppematerjal ning hinnata selle kasutamist õpetajate ja õpilaste tagasiside põhjal.

Õppematerjali loomisel lähtuti ADDIE-mudelst, mis võimaldab arendusprotsessi süsteemselt kavandada ja läbi viia viies etapis: analüüs, kavandamine, arendamine, rakendamine ja hindamine (Durak & Ataizi, 2016). Analüüsi etapis selgitati välja vajadus siduda käsitööõpetus muuseumide digikogude kasutamisega ning toetada digioskuste ja pärimuskultuuri teadlikkuse kujunemist. Kavandamise etapis viidi läbi allikauuring MuIS-i ja Soome muuseumi digikogudes, valiti sobiv triibuseeliku muster ning kavandati laulikukoti tehnoloogiline lahendus ja

õppematerjali ülesehitus. Väljatöötamise etapis valmistati laulikukoti näidis, dokumenteeriti tööprotsess fotode abil ning koostati juhendmaterjal. Rakendamise etapis katsetati õppematerjali koolides ning koguti tagasisidet õpetajatelt ja õpilastelt. Hindamisetapis analüüsiti saadud vastuseid ning tehti järeldusi õppematerjali sobivuse ja arendusvajaduste kohta.

Praktilise töö aluseks valiti Soome muuseumi kogus talletatud Kärla triibumuster (Lisa 3, joonis 11), mida Eesti muuseumikogudes ei ole säilinud. Valik võimaldas käsitleda piirkondlikku mustripärandit laiemalt kui üksnes Eestis säilinud näidete põhjal ning suunata tähelepanu Kärla rõivatraditsiooni variatiivsusele.

Näidise valmistamise käigus vaadati läbi töö etapid ja hinnati, kas need on sobivad III kooliastme õpilastele. Töö lihtsustamiseks tehti mitu muudatust: detailide ühendamisel eelistati kokkuõmblemist heegeldamisele ning keerupaela valmistamisest loobuti. Muudatuste eesmärk oli muuta töö õpilastele jõukohasemaks.

Uurimuse empiiriline osa põhines kvalitatiivsel lähenemisel. Kvalitatiivse uurimisviisi eesmärk on mõista uuritavate kogemusi ja tähendusi nende loomulikus keskkonnas (Õunapuu, 2014). Kogutud avatud vastused analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõtetest lähtudes, mille puhul tekstimaterjali korrastatakse, kodeeritakse ning koondatakse sisuliselt seotud tähendusüksused kategooriatesse (Laherand, 2008). Käesolevas töös ei olnud eesmärgiks teha üldistusi kogu III kooliastme õpilaste kohta, vaid saada ülevaade sellest, kuidas loodud õppematerjal eri koolides toimis ning millise kogemuse see õpilastele ja õpetajatele pakkus.

Kvalitatiivne lähenemine oli käesolevas uurimuses sobiv, kuna sooviti teada, kuidas õpetajad ja õpilased hindavad loodud õppematerjali kasutatavust, selgust ja tähenduslikkust. Kirjalikud küsimustikud võimaldasid koguda osalejate kogemusi ühtsel viisil. Õpetajate vastused võimaldasid hinnata õppematerjali pedagoogilist sobivust ja kasutatavust nende vaatenurgast, õpilaste vastused aga aitasid mõista, kuidas materjal toimis tegelikus õppeprotsessis osaledes.

Digipädevuse käsitlemisel lähtuti põhikooli riiklikus õppekavas kirjeldatud põhimõtetest, mille kohaselt on digipädevus üks üldpädevustest ning hõlmab oskust kasutada digitehnoloogiat teabe otsimiseks, hindamiseks ja kasutamiseks digikeskkonnas (RÕK, 2011). Digipädevuse taset eraldi ei mõõdetud, kuna eesmärk ei olnud selle taseme määramine, vaid õpilaste kogemuse kirjeldamine. Seetõttu keskenduti eelkõige digioskustele, mis ilmsid õpilaste MuIS-i kasutamise käigus. Digioskuste kujunemist analüüsiti õpilaste vastuste põhjal.

3.2. Uuringu ülesehitus ja etapid

Kvalitatiivset uurimisviisi iseloomustab see, et andmete kogumine, analüüs ja uurimisprotsessi edasised sammud on omavahel seotud. Uurimuse käigus saadud teave võib mõjutada järgmisi otsuseid ja arendustegevusi (Laherand, 2008).

Käesolevas uurimuses järgnes õppematerjali väljatöötamisele praktiline katsetamine koolikeskkonnas. Katsetuse järel koguti tagasisidet õpilastelt ning hinnanguid õpetajatelt, mille põhjal hinnati õppematerjali pedagoogilist sobivust ja kasutatavust ning analüüsiti selle rakendatavust käsitööõppes.

Esmalt töötati välja laulikukoti idee ning kavandati selle lahendus. Seejärel valmistati laulikukoti näidis, mille tööprotsessi eri etapid dokumenteeriti fotodena. Fotodest kujunes juhendmaterjali visuaalne alus. Valminud prototüübi ja dokumentatsiooni põhjal koostati laulikukoti tööjuhend.

Paralleelselt töötati välja õppematerjal MuIS-i kasutamiseks info otsimisel. Eialgu kavandati MuIS-i kasutusjuhend ja laulikukoti tööjuhend ühe tervikliku materjalina, kuid enne materjali edastamist koolidele küsiti sellele tagasisidet juhendajalt ja Marvi Remmikult. Tagasiside tulemusel eraldati need kaheks iseseisvaks juhendiks, et muuta nende kasutamine õpetajatele ja õpilastele selgemaks ja praktilisemaks.

Pärast paranduste tegemist saadeti mõlemad juhendid 2025. aasta novembris õpetajatele e-posti teel. Eesmärk oli anda õpetajatele võimalus õppematerjali käsitööõppes katsetada. Õpetajate kontaktandmed leiti koolide avalikelt kodulehtedelt. Katsetamine toimus kolmes koolis. Neljanda kooliga võeti samuti ühendust, kuid seal katsetamiseni ei jõutud.

Esimeses koolis tutvustati tööjuhendit autori praktikaperioodi ajal 2025. aasta novembris. III kooliastme lõpuklasside õpilastele anti võimalus valmistada laulikukott lisategevusena. Osalemine oli vabatahtlik, kuid valminud tööd sai arvestada kolmanda trimestri hindena. Laulikukoti valmistamisega liitus kaks õpilast, kes tegid töö oma vabast ajast. Töö käigus oli neil võimalik küsida juhendamist nii oma õpetajalt kui ka magistritöö autorilt.

Teises koolis alustati laulikukoti valmistamisega 2026. aasta jaanuaris käsitööõpetaja juhendamisel ning tööks vajalikud materjalid tagati kooli poolt. Kolmandas koolis alustati katsetamisega samuti 2026. aasta jaanuaris, pärast teise trimestri lõppu. Selles koolis tagati kõik tööks vajalikud materjalid kokkuleppel, et valminud kotid jäävad näidisteks.

Katsetuse järel koguti õpilastelt tagasisidet ning õpetajatelt hinnanguid kirjalike küsimustike kaudu. Enne õpilastele küsimustiku esitamist küsiti lapsevanematelt kirjalik nõusolek (Lisa 6). Vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne. Õpilaste tagasiside keskendus õppematerjali arusaadavusele, MuIS-i kasutamise kogemusele ning praktilise töö sobivusele. Õpetajate hinnangud käsitlesid materjali selgust, rakendatavust ja sobivust III kooliastme õppetöösse.

Erinevates koolides toimunud katsetused võimaldasid hinnata õppematerjali toimivust mitmekesistes õpikeskkondades ning erineva juhendamiskiisiga situatsioonides. Uurimuse ülesehitus võimaldas paralleelselt arendada õppematerjali ja koguda andmeid selle kasutatavuse kohta, mis on kooskõlas kvalitatiivse uurimisprotsessi tsüklilise iseloomuga (Laherand, 2008).

3.3. Valim

Uuringusse kaasati III kooliastme õpilased ja valdkonnaõpetajad, kellel oli loodud õppematerjaliga otsene kokkupuude. Õpilased katsetasid materjali laulikukoti valmistamisel ning õpetajad hindasid selle sobivust ja kasutatavust käsitööõppes. Valim oli eesmärgipärane, sest osalejad valiti nende kogemuse ja uurimuse eesmärgiga sobivuse alusel (Patton, 2015).

Õppematerjali läbiviimine toimus kolmes koolis. Koolid valiti praktilistel põhjustel, sest neis oli võimalik materjali käsitöötunnis kasutada ja õpetajad olid koostööks valmis. Katsetamine näitas, kuidas õpilased said hakkama MuIS-i juhendi ja laulikukoti tööjuhendiga ning millistes kohtades vajasisid nad rohkem õpetaja abi.

Õpetajate valimisse kuulus seitse tehnoloogiavaldkonna õpetajat, kelle hulgas olid kuus käsitöö ja kodunduse õpetajat ning üks tehnoloogiaõpetaja käsitööalase taustaga. Uuringusse kaasati õpetajad, kelle erialane ettevalmistus ja õpetamiskogemus võimaldasid hinnata loodud õppematerjali pedagoogilist sobivust ja kasutatavust. Nende vastuseid käsitletakse käesolevas töös eksperthinnangutena. Tulemuste esitamisel kasutatakse õpetajate kohta ka nimetust eksperdid, kuna nende hinnanguid käsitletakse õppematerjali professionaalse tagasisidena. Valimisse kuulus nii õpetajaid, kes rakendasid õppematerjali katsetamises osalenud koolides, kui ka õpetajaid teistest koolidest, kes analüüsisid õppematerjali oma professionaalsele kogemusele toetudes. Õpetajate taustaandmeid (nt tööstaaž, haridustase) ei kogutud, kuna uurimuse eesmärk

ei olnud võrrelda hinnanguid taustatunnuste lõikes, vaid saada sisulist tagasisidet õppematerjali kvaliteedi, ülesehituse ja rakendatavuse kohta.

Õpilaste valimisse kuulus 13 III kooliastme õpilast, kes valmistasid laulikukoti loodud õppematerjali alusel kolmes katsetamises osalenud koolis. Küsimustikule vastas 10 õpilast. Vastanute arvu mõjutas asjaolu, et kõigi katsetamises osalenud õpilaste puhul ei olnud saadud lapsevanema nõusolekut uuringus osalemiseks. Seetõttu kajastuvad uurimuses üksnes nende õpilaste vastused, kelle puhul olid täidetud uuringueetilised nõuded. Saadud tagasiside võimaldas hinnata õppematerjali arusaadavust ja rakendatavust reaalses õppeolukorras.

Kõiki osalejaid ja haridusasutusi käsitletakse töös anonüümselt. Isiku- ega kooliandmeid ei avaldata ning tulemuste esitamisel ei ole võimalik seostada üksikuid vastuseid konkreetsete isikute või koolidega. Õpetajate vastused anonümiseeriti ja tähistati koodidega E1–E7 ning õpilaste vastused koodidega Õ1–Õ10. Selline tähistus tagab vastajate konfidentsiaalsuse ning võimaldab tsitaatide esitamisel vastajate seisukohti eristada.

3.4. Uurimisobjekt ja andmekogumisvahendid

Magistritöö uurimisobjektiks oli õppematerjal, mis koosnes kahest osast: MuIS-i kasutusjuhendist ja laulikukoti tööjuhendist. Õpetajate puhul uuriti, kui sobivaks ja kasutatavaks nad antud materjali III kooliastme käsitööõppes pidasid. Õpilaste puhul keskenduti sellele, kuidas nad MuIS-i kasutamise toime tulid ning kuidas nad seostasid laulikukoti valmistamist Kärla kihelkonna seelikumustri ja pärimuskultuuriga. Andmeid koguti kahe kirjaliku küsimustikuga. Õpetajatele koostati eksperthinnangu küsimustik ning õpilastele õppijakogemuse küsimustik.

Õpilaste küsimustik koosnes avatud küsimustest (Lisa 4), kuna uurimuse eesmärk ei olnud hinnata digipädevuse taset, vaid selgitada õpilaste kogemusi MuIS-i kasutamisel ning kirjeldada digioskuste kujunemist õppematerjali kasutamise käigus. Õpilaste küsimustikus kasutati avatud küsimusi, sest eesmärk oli teada saada, kuidas õpilased õppematerjali kasutamist kirjeldavad. Küsimused puudutasid kolme teemat: MuIS-i kasutamist, laulikukoti valmistamist tööjuhendi toel ning seost kodukoha pärimuskultuuriga. Õpilastel paluti selgitada, kuidas neil MuIS-is info otsimine õnnestus, kuidas tööjuhend laulikukoti tegemisel aitas ja millist seost nad nägid oma töö ning pärimuslike eeskujude vahel.

Õpetajate tagasiside kogumiseks kasutati eraldi küsimustikku (Lisa 5). See sisaldas nii avatud küsimusi kui ka hinnangulisi väiteid. Küsimustiku eesmärk oli välja selgitada, kuidas õpetajad hindavad õppematerjali sobivust käsitööõppesse, selle kasutatavust ning võimalikke arenduskohti. Avatud küsimused võimaldasid hinnata, milliseid õpieesmärke materjal toetab, milliseid digioskuste aspekte see arendab ning milliseid muudatusi või täiendusi oleks juhendites oluline teha. Lisaks käsitleti tööjuhendi etappide arusaadavust, materjali kasutusvõimalusi õppeprotsessis ning üldist sobivust III kooliastme käsitööõppesse. Hinnangulised väited võimaldasid anda struktureeritud tagasisidet õppematerjali visuaalsele selgusele, tööjuhendi iseseisvale teostatavusele ning MuIS-i kasutusjuhendi suunavusele digikeskkonnas pärimuskultuuri uurimisel.

Õpilaste ja õpetajate vastuseid käsitleti uurimisküsimustest lähtudes erineva rõhuasetusega, kuna need andsid õppematerjali toimimisest erineva vaatenurga. Õpilaste vastused võimaldasid mõista, kuidas õppematerjal toimis tegelikus õppeprotsessis ning kuidas nad kirjeldasid MuIS-i kasutamise, praktilise töö ja pärimuskultuuri seoseid. Õpetajate vastused võimaldasid hinnata õppematerjali pedagoogilist sobivust ja kasutatavust professionaalsest vaatenurgast ning tuua esile võimalikke arendusvajadusi.

3.5. Andmete analüüs

Käesolevas töös kasutati induktiivset kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Vastused loeti mitu korda läbi ning neist märgiti välja korduvad ja uurimuse seisukohast olulised mõtted. Nende põhjal sõnastati koodid. Seejärel moodustati sarnase sisuga koodid alakategooriateks ja laiemateks kategooriateks. Selline analüüs võimaldas näha, millised teemad õpetajate ja õpilaste vastustes kordusid (Laherand, 2008).

Õpetajate vastuste analüüs keskendus õppematerjali pedagoogilisele sobivusele, kasutatavusele ja arendusettepanekutele. Õpetajate küsimustikus olnud hinnangulisi väiteid kasutati avatud vastuste kõrval toetava materjalina. Need väited olid esitatud viiepunktilisel Likerti tüüpi skaalal ning tulemused esitati kirjeldavalt, vastuste sagedustena (n). Neid tulemusi ei käsitletud eraldi kvantitatiivse analüüsina, vaid need aitasid avatud vastuseid paremini mõista.

Õpilaste vastuste analüüsis tulid esile kolm peamist teemat: MuIS-i kasutamine ja digioskused, laulikukoti valmistamine tööjuhendi toel ning pärimuskultuuri mõistmine. Õpetajate ja õpilaste vastuseid ei analüüsitud koos, sest need vastasid eri uurimisküsimustele.

Andmete analüüs tehti käsitsi. Vastused koondati Wordi dokumenti, loeti läbi, kodeeriti ning koodid rühmitati alakategooriateks ja kategooriateks. Kategooriate moodustamisel lähtuti sellest, millised mõtted vastustes kordusid ja kuidas need uurimisküsimustega seostusid.

4. Tulemused

Järgnevates alapeatükkides esitatakse uurimistulemused uurimisküsimuste kaupa. Esimese ja teise uurimisküsimuse puhul lähtuti õpetajate tagasisidest, kolmanda ja neljanda uurimisküsimuse puhul õpilaste vastustest. Tulemuste ilmestamiseks kasutatakse valitud tekstinäiteid vastustest.

4.1. Õpetajate hinnang õppematerjali pedagoogilisele sobivusele ja kasutatavusele

Õpetajad andsid õppematerjalile tagasisidet erinevatest lähtekohtadest: osa neist kasutas materjali oma tundides, teised hindasid seda oma varasema õpetamiskogemuse põhjal. Vastustes ei ilmnenud selget erinevust selle alusel, kas õpetaja oli materjali õpilastega katsetanud või andis hinnangu materjaliga tutvumise põhjal.

Õpetajate hinnangute põhjal sobib õppematerjal kasutamiseks III kooliastme käsitööõppes. Eriti väärtuslikuks peeti seda, et materjal seob praktilise töö, MuIS-i kasutamise ja pärimuskultuuri. Nii ei taandu laulikukoti valmistamine üksnes tehniliseks ülesandeks, vaid aitab õpilastel märgata ka Kärla kihelkonna (või valitud piirkonna) seelikumustri tausta ja tähendust.

Õpetajate vastuste kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusena moodustusid järgmised kategooriad: õppematerjali pedagoogiline sobivus ja väärtus, pärimuskultuuri ja digioskuste lõimimine, jõukohasus ja juhendamise vajadus ning õppematerjali rakendatavus õppetöös. Koodipuu moodustamise näide on esitatud lisas 9.

Õpetajad tõid esile, et õppematerjal toetab mitmekülgset ainealaste oskuste kujunemist. See hõlmab nii praktilisi käsitööoskusi kui ka tööprotsessi planeerimist ja enesejuhtimist. Rõhutati heegeldamise, õmblemise ja töö kavandamise oskuste arengut, mida illustreerib järgmine hinnang kahe õpetaja vaatest: „...*arendab see õpilaste praktilisi käsitööoskusi, nagu heegeldamine, õmblemine ja töö planeerimine...*“ (E1). Tööprotsessi juhtimise ja planeerimise olulisust rõhutati seetõttu, et töö on mitmeetapiline ning eeldab arutamist ja järjepidevat tegutsemist (E1, E7). Samuti märgiti, et materjal toetab loovust ja eneseväljendust, kuna õpilased

saavad teha valikuid materjalide ja kujunduse osas: „...õpilane saab ise teha valikuid värvide, paela ja viimistluse osas” (E7).

Oluliseks peeti ka õppematerjali seost kultuuripärandiga. Õppetegevus põhineb rahvuslikel muustritel ja muuseumikogudel, mis toetab pärimuskultuuri tundmist ja mõtestamist (E1, E3).

Lisaks toodi esile õppematerjali digioskusi arendav potentsiaal. Eelkõige rõhutati infootsingu, digikeskkonnas orienteerumise ning digitaalse kultuuripärandi kasutamise oskuste kujunemist. Materjal suunab õpilasi kasutama MuIS-i keskkonda, mis toetab eesmärgipärast infootsingut ja digitaalse andmebaasi kasutamist õppimise eesmärgil (E2, E4, E7). E3 vastuse põhjal seostus digikogude kasutamine ka teabeallikate korrektse kasutamise ja autoriõigusega arvestamisega. Samas toodi esile, et allikakriitilise mõtlemise arendamine jääb pigem kaudseks, kuna juhend ei sisalda otseseid suunavaid ülesandeid allikate hindamiseks. Üks õpetaja sõnastas selle järgmiselt: „Allikakriitilisuse arendamine on pigem kaudne, kuna juhend ei sisalda otseseid suunavaid küsimusi ega ülesandeid, mis aitaksid õpilasel teadlikult hinnata allika usaldusväärsust, võrrelda erinevaid allikaid või teha kriitilisi järeldusi.” (E7).

Õpetajate vastustest eristus ka õppematerjali kasutusviiside teema. Õppematerjali kasutatavust hinnati heaks eelkõige projektõppe ja praktilise töö kontekstis. Mitmed õpetajad leidsid, et materjal sobib pikemaajaliseks õppeprotsessiks, näiteks projektõppeks või loovtööks, kuna see ühendab uurimusliku ja praktilise tegevuse (E1). Sarnaseid seisukohti esines mitme õpetaja vastustes (E3, E7). Samas esines erinevaid seisukohti koduse töö sobivuse osas: osa õpetajaid leidis, et materjal on liiga mahukas ja keeruline (E1, E4), teisalt nägid mõned selle kasutusvõimalust ka koduse tööna (E5, E7).

Õpetajate vastustes ilmnes ka töö mahukuse võimalik mõju õpilaste motivatsioonile (E4). Tema hinnangul on õppematerjal üldiselt sobiv, kuid töö võib olla jõukohane vähesele osale õpilastest, sest mahukas tööprotsess ei pruugi kõiki õpilasi motiveerida (E4). Lisaks toodi välja, et kui õpilasele tundub juba töö alguses, et ese ei valmi ettenähtud ajaga, võib see samuti motivatsiooni vähendada (E7). Seetõttu on õppematerjali kasutamisel oluline kavandada töö piisava ajavaruga ning vajadusel kohandada ülesande mahtu.

Vastustest ilmnes, et kuigi õppematerjal on üldiselt selge ja hästi struktureeritud, esineb mõningaid tööetappe, mis võivad õpilastele raskusi valmistada. Mõned õpetajad pidasid raskeks töö algusfaasi, eriti tööproovi tegemist ja silmuste arvu arvutamist, mis võib õpilastele jääda

abstraktseks (E1, E7). Veel toodi esile vajadus paremini selgitada tööproovi olulisust ning materjalide omaduste (nt lõnga venivus) mõju lõpptulemusele (E7). Lisaks nimetati keeruliseks koti kokkuõblemise ja voodri paigaldamise etappe (E1, E3).

Seejuures rõhutati, et visuaalne materjal toetab õppimist ning aitab töövõtteid paremini mõista, kuigi mõnes etapis võib olla vajalik õpetaja täiendav juhendamine (E4).

Õpetajad hindasid õppematerjali terviklikkust positiivselt, tuues esile selle mitmekülgse ning erinevate õpiesmärkide lõimimise. Materjali tugevusena nimetati praktilise käsitöö, digioskuste ja pärimuskultuuri ühendamist ühtseks õppeprotsessiks: „*Materjal ühendab hästi pärimuskultuuri, digioskused ja praktilise käsitöö. See annab õpilastele võimaluse luua midagi isiklikku ja samas kultuuripärandiga seotud.*“ (E1). Samuti märgiti, et tööjuhend on arusaadav ja visuaalselt toetatud: „*Tööjuhend on koostatud arusaadavalt, asjakohaste fotode ja joonistega illustreeritud. Lisaks lõiming rahvakultuuri ja digioskuste kasutamiseks käsitöötunnis.*” (E6). Sarnaselt tõi E5 välja, et tööjuhend on põhjalik, visuaalselt toetatud ning võimaldab siduda rahvakultuuri ja digivahendite kasutamist käsitööõppes: „*Õppematerjal on hästi koostatud, tööprotsess on arusaadavalt kirjeldatud, illustreeritud fotodega*”. Lisaks märgiti, et materjal toetab õpilaste iseseisvust, loovust ja tööprotsessi mõistmist (E1) ning on põhjalik ja visuaalselt toetatud, sisaldades rohkelt illustreerivat materjali ja selgitusi: „*Tööjuhend tervikuna on põhjalik, rohke illustreeriva materjaliga ja selgitustega, mis on õpilastele väga vajalik praktilise töö teostamiseks*” (E6).

Uuritavad tõid esile, et kõik õpilased ei pruugi selle materjaliga ühtmoodi hakkama saada. Raskusi võivad tekitada nii töö maht kui ka varasemate käsitööoskuste erinevus. Seetõttu vajavad õpilased töö käigus õpetaja juhendamist, eriti keerulisemate etappide juures (E1, E4).

Õpetajad märkisid, et õppematerjal ei pea jääma ainult käsitööõppe osaks. Kõige selgemalt nähti seoseid ajaloo ja kunstiõpetusega, kus saab rääkida rahvakultuurist, esemete tähendusest ja mustritest (E1, E3, E7). MuIS-i kasutamist peeti võimalikuks ka tehnoloogiaõpetuses, ühiskonnaõpetuses ning eesti keele ja kirjanduse tundides (E2, E4). Lisaks nimetati geograafiat, matemaatikat ja võõrkeeli, kus digikogu materjalid võivad aidata kultuuri- ja ajalooteemasid avada (E5).

Likerti skaala tulemused toetavad avatud vastuste põhjal tehtud järeldusi. Õpetajate hinnangud olid valdavalt positiivsed (Lisa 10) ning kõige sagedamini valiti vastusevariant „*täiesti nõus*“. Väite puhul, et õppematerjal on visuaalselt korrektne ja fotod toetavad praktilist

tegevust, olid peaaegu kõik õpetajad täielikult nõus (n = 6), mis viitab õppematerjali kõrgele hinnangule visuaalse kvaliteedi ja praktilise tegevuse toetamise osas.

Väite puhul, et tööjuhend toetab õpilast laulikukoti valmistamisel nii, et töö on valdavalt iseseisvalt teostatav tavapärase õpitempoga õpilase jaoks, esines mõningast varieeruvust, kuid hinnangud jäid siiski pigem positiivseks (n = 4 „nõus”, n = 1 „täiesti nõus”). Seejuures esines ka ebakindlust, kuna kaks õpetajat valisid vastusevariandi „ei oska öelda“, mis viitab sellele, et tööjuhendi iseseisev läbitavus võib sõltuda õpilaste eeluskustest ning vajada õpetaja täiendavat juhendamist.

Väite puhul, et MuIS-i kasutusjuhend suunab õpilast sihipäraselt digikeskkonnas pärandit uurima, olid hinnangud taas ühtlaselt kõrged (n = 5 „täiesti nõus“, n = 1 „nõus“, n = 1 „ei oska öelda“), mis kinnitab MuIS-i kasutusjuhendi sobivust digioskuste arendamiseks.

Õpetajate hinnangute põhjal sobib õppematerjal III kooliastme käsitööõppesse, eriti pikemaajaliseks praktiliseks tööks või projektõppeks. Materjal ühendab praktilise käsitöö, digitaalse kultuuripärandi kasutamise ja pärimuskultuuri käsitlemise. Samas tuleb selle rakendamisel arvestada õpilaste eeluskuste, töötempoga ning õpetaja juhendamise vajadusega.

4.2. Õpetajate arendusettepanekud

Selles alapeatükis käsitletakse õpetajate ettepanekuid, mis puudutasid õppematerjali täiendamist. Õpetajad osutasid kohtadele, mida saaks muuta selgemaks ja mis aitaksid õpilastel tööjuhendit paremini jälgida.

Õpetajate vastustes kordus vajadus juhendit visuaalselt täiendada. E1 märkis, et tööetappide paremaks mõistmiseks võiks lisada õppevideoid, mis aitaksid õpilastel töövõtteid iseseisvamalt mõista: „*Õppevideod erinevatest etappidest võiksid toetada iseseisvalt antud töö tegemist.*“. Lisaks soovitas E5 visuaalide täpsustamist, näiteks jooniste lisamist fotode juurde, et töövõtted oleksid õpilastele üheselt arusaadavad: „*Mõne foto juures võiks olla ka joonis.*“. Osa ettepanekutest oli seotud juhendi ülesehituse, tööetappide järjestuse ja sõnastusega. Soovitati kasutada ühtset sõnastust, eelistades käskivat kõneviisi: „*Tee, pista, õmble jne*“ (E6), ning esitada tööetapid selgelt nummerdatuna. Selline lahendus aitaks juhendi loogikat paremini jälgida: „*...tööjärjekord etappides nummerdatud*“ (E5). Tehniliste juhiste puhul vajaksid õpetajate hinnangul täpsustamist eelkõige voodri valmistamise ja ühendamise etapid, sealhulgas materjali

ettevalmistamist: „*kui kasutad uut materjali, siis kindlasti pese kangas läbi*“ (E3) ning töövõtete täpsemat selgitamist. E1 soovitas lisada ka ajakulu tööetappide juurde: „*abiks võiks olla ka hinnanguline ajakulu erinevatele tööetappidele*“.

E7 osutas vajadusele arvutamise osa täiendada samm-sammulise näite ja selgitusega, miks tööproov on vajalik.

Samas ei tähendanud täiendamisvajadus seda, et juhendit oleks peetud ebaselgeks: „*tööjuhendi tööjärjekord loogiline, sõnastus ja fotod arusaadavad*“ (E2), märgiti, et teatud tehnilised etapid võivad sõltuvalt õpilaste eeluskustest vajada täiendavat juhendamist: „*võib vajada veidi lisajuhendamist mõne tehnilise etapi täitmisel*“ (E2) ning „*vajab tõenäoliselt palju ka juhendaja abi*“ (E4).

Ühe ettepanekuna toodi välja ka see, et „*enne tööjuhendi järgi töötama asumist tuleks kindlasti eelnevalt teha sissejuhatus ja eraldi tund arvutitega/.../*“ (E2), et õpilased saaksid digikeskkonnaga enne tutvuda.

Õpetajate tagasiside põhjal oli õppematerjal kasutatav, kuid vajaks mõnes kohas täpsustamist. Kõige enam soovitati täpsustada sõnastust, lisada visuaalset tuge ning kirjutada keerulisemad tehnilised etapid põhjalikumalt lahti.

4.3. Õpilaste kogemus MuIS-i kasutamisel ja digioskuste kujunemisel

Õpilaste avatud vastuste kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusena moodustusid MuIS-i kasutamise ja digioskuste kujunemise kohta kolm peamist kategooriat: MuIS-i kasutamine ja digioskuste kujunemine, tööjuhendi ja õpetaja roll MuIS-i kasutamisel ning MuIS-i kasutamisel kogetud raskused. Nende alla koondusid infootsingu oskuse kujunemise, uue digikeskkonnaga tutvumise, juhendi toe, õpetaja vahendava rolli ning kasutusraskustega seotud tähendusüksused. Koodipuu moodustamise näide on esitatud lisan 11.

Õpilaste vastustest ilmneb, et MuIS-i kasutamise kogemus oli erinev. Osa õpilasi kirjeldas uute digioskuste omandamist, seevastu osa ei toonud välja uusi oskusi, ei kasutanud keskkonda aktiivselt või ei mäletanud hiljem MuIS-i kasutamise kogemust täpsemalt. See osutab, et õppematerjali rakendamine ei toimunud kõigis õpisisituatsioonides ühtviisi ning õpilaste kogemust mõjutasid nii õpetaja juhendamine kui ka ajavahe õppetegevuse ja küsimustikule vastamise vahel.

Osa õpilasi tõi esile infootsingu oskuste kujunemise. Näiteks kirjeldas Õ3: „*Õppisin, kuidas võtmesõnadega leida kindlat asja*“. Samuti toodi esile oskus leida vajalikku infot ja valida sobivaid visuaalseid materjale: „*Õppisin, kuidas minu jaoks uues keskkonnas infot leida ning erinevaid pilte valida*“ (Õ5). Esmakordse kasutuskogemuse puhul rõhutati keskkonnas tegutsemise õppimist: „*Kasutasin MuIS-i esimest korda, seal oli palju valikuid ja õppisin sealt otsima vajalikke asju*“ (Õ2). Sarnast kogemust kirjeldas ka Õ6, kes märkis: „*Oskan nüüd leida erinevaid mustreid selles keskkonnas*“. Õ9 ei toonud välja konkreetset uut infootsinguoskust, kuid lisas: „*Sain selle keskkonnaga tuttavaks ja /.../ selle olemasohust teadlikuks. Õppisin seda /.../ mingil määral kasutama*“. Samas ilmnis ka keerukusi: Õ10 kirjeldas, et MuIS-i kasutamine valmistas talle raskusi.

Teisalt ei ilmnenuid kõigi õpilaste vastustes digioskuste arengut. Õ1 märkis: „*Ei õppinud midagi uut*“ ning Õ4 kirjeldas tegevust lühidalt: „*Vaatasin lihtsalt Nõo mustrit*“. Õ7 ei mäletanud MuIS-i kasutamise kogemust, viidates sellele, et tegevus oli toimunud juba päris ammu, ning Õ8 leidis, et ei õppinud uusi oskusi, sest kõik oli varasemast tuttav.

Tööjuhendi roll MuIS-ist info leidmisel ilmnis õpilaste vastustes erinevalt. Osa õpilasi hindas juhendit toetavaks: „*Arusaadav, sain info kiiresti kätte*“ (Õ3) ning „*Tööjuhend aitas mind väga, ilma selleta ei oleks ilmselt hakkama saanud*“ (Õ5). Samuti toodi esile õpetaja ja juhendi koosmõju: „*Tööjuhend oli üsna arusaadav, koos õpetajaga leidsime vajaliku info üles*“ (Õ2). Õ4 rõhutas juhendi vajalikkust lakooniliselt: „*Oli väga vajalik*“. Samas näitasid ühe kooli vastused, et õppematerjali ei kasutatud kõigis õpituatsioonides planeeritult iseseisva töövahendina. Mitmed õpilased märkisid, et nad kasutasid tööjuhendit vähe või toetusid eelkõige õpetaja abile. Näiteks kirjeldas Õ7: „*Oli natuke õpetaja abi vaja*“, Õ8 märkis: „*/.../ tööjuhendit kasutasin väga vähe*“, ning Õ9 tõi esile: „*/.../ Minu jaoks oli abiks õpetaja, kes aitas*“. Kõige selgemalt väljendas seda Õ10, kes kirjutas: „*Ma ei kasutanud juhendit, et sealt infot leida, vaid õpetaja ütles, mida teha ja leida*“.

MuIS-ist info otsimisega seotud raskuste kohta märkis osa õpilasi, et olulisi probleeme ei esinenud. Näiteks märgiti: „*Ei olnud raskusi*“ (Õ2) ja „*Raskusi ei tekkinud*“ (Õ3). Õ4 tõi välja õpetaja toe olulisuse: „*Väga ei olnudki, sest õpetaja oli kõrval ja aitas välja*“. Samas ilmnis vastustest, et osa õpilasi koges MuIS-i kasutamisel raskusi. Raskustena nimetati vajalike lahtrite leidmist (Õ7), keskkonna visuaalset ebaselgust ja telefoni kasutamise ebamugavust (Õ9) ning seda, et keskkond tundus raske ja seal oli „*palju nuppe*“ (Õ10). Õ1 ei kasutanud MuIS-i oma töö

tegemisel üldse. Seega ei olnud raskused seotud ainult õpilaste digioskustega, vaid ka keskkonna kasutusmugavuse ja kasutatud seadmega. Eriti telefoni kasutamine võis muuta MuIS-is orienteerumise keerulisemaks.

Õpilaste vastuste põhjal toetas MuIS-i kasutamine eelkõige infootsingu ja digikeskkonnas orienteerumisega seotud oskusi, kuid digioskuste kujunemine ei ilmnenu kõigi õpilaste puhul ühtlaselt. Osa vastuseid suunas õpetaja vahendavale rollile ning sellele, et juhendit ei kasutatud iseseisva töövahendina. Samuti mõjutas ühe kooli õpilaste vastuseid suur ajavahe õppetegevuse ja küsimustikule vastamise vahel.

4.4. Õpilaste hinnang õppematerjali kasutamisele ja seos pärimuskultuuriga

Käesolevas alapeatükis käsitletakse õpilaste vastuseid neljas kategoorias: tööjuhendi kasutamine laulikukoti valmistamisel, tööjuhendi tugevused ja parendusvajadused, praktilise töö raskused ning mustri ja kodukoha pärimuskultuuriga seotud teadmised.

Õpilaste vastustest ilmnnes, et tööjuhendi fotod ja tekstilised selgitused olid enamiku õpilaste jaoks arusaadavad ning toetasid tööprotsessi. Osa õpilasi tõi esile juhendi selguse ja lihtsuse: „*Hästi, see on selge ja arusaadav*“ (Õ2) ning „*Sain hästi aru*“ (Õ3). Eriti rõhutati visuaalse materjali olulisust, näiteks: „*Tugevus oli see, et seal olid pildid, sest enamasti ajast sain ma kohe pildist aru, mida peab tegema ilma lugemata*“ (Õ4).

Samuti toodi välja, et juhend aitas vastata konkreetsetele töö käigus tekkivatele küsimustele: „*See juhend oli väga vajalik, sest see andis mulle kohe kõikidele mu küsimustele vastused. Nt: kuidas lõpetada rida, kuidas vahetada värvi ja silmuste arv*“ (Õ4). Õ5 märkis siiski, et kõik juhised ei olnud täielikult arusaadavad: „*Mind aitas tööjuhend palju, kuid osad asjad jäid natuke arusaamatuks. Näiteks, millist pistet ja kuidas seda teha*“. Vastustest ilmnnes, et tööjuhend ei leidnud kõigi õpilaste puhul kasutust. Õ6 märkis, et juhend aitas teda vaid osaliselt ning küsimustele saadi vastuseid ka õpetajalt. Õ7 lisas, et: „*Pigem küsisin abi õpetajalt või sõbralt*“, ning Õ8 kirjutas: „*Ma kasutasin tööjuhendit väga vähe*“. Ilmnnes ka juhendist sõltumatu tegutsemine. Õ1 kirjeldas: „*Tegin kõik enda silma järgi nagu mul mõttes oli, et kott võiks välja näha*“. Õ9 kasutas juhendit eelkõige mustri järgimiseks, kuid tõi samuti esile õpetaja abi olulisuse: „*Kasutasin seda eelkõige selleks, et mustri kinni pidada /.../ tööjuhendi osas oli*

õpetaja abiks“. Juhendit ei kasutatud (Õ10), sest töövõte oli õpilase jaoks tuttav: „*Ma ei vaadanud juhendit, sest tuli ju tavalist heegeldust teha ja ma oskan seda*“.

Õpilaste vastustest kajastus, et tööjuhend toetas osa õpilaste puhul tööetappide iseseisvat läbimist. Näiteks kirjeldati: „*Pildid aitasid palju, sealt sai täpselt vaadata, mida tegema peab järgmisena*“ (Õ2) ning „*Pildid annavad palju juurde*“ (Õ3). Konkreetse näitena tõi üks õpilane välja juhendi abil tehtud arvutuse: „*Tööjuhendi järgi tegin proovilapi ja arvutasin välja silmuste arvu laulikukoti jaoks*“ (Õ4). Samuti nimetati, et juhend aitas planeerida tööprotsessi: „*Mis värve kasutada, ning kui suur kott tuleb ja palju veel*“ (Õ5). Samas esines vastustes ka tööjuhendi vähest kasutamist. Osa vastanutest märkis, et nad ei jälginud juhendit järjepidevalt või ei kasutanud seda tööetappide läbimiseks. Näiteks kirjeldas Õ6, et jälgis tööjuhendit vähe ja vaatas pigem laulikukoti pilti. Õ7 ei osanud juhendi mõju hinnata, sest ei jälginud seda eriti, ning Õ10 märkis, et ei vaadanud juhendit. Õ9 lisas, et kasutas juhendit muustris järje hoidmiseks.

Kõige keerulisemate tööetappidena toodi esile nii tehnilisi kui ka protsessi algusega seotud raskusi. Näiteks nimetati voodri paigaldamist: „*Kõige keerulisem oli voodrit panna kotti, et see kuskilt lotendama ei jääks*“ (Õ1) ning „*Voodri õmblemine koti külge*“ (Õ3). Veel rõhutati heegeldamise ajamahukust: „*Heegeldamine, kuna see võttis kõige rohkem aega*“ (Õ2), ridade ühtlaseks saamine: „*Ridade lõpud sirgeks saada. Sellega pidin väga palju pusima*“ (Õ4) ning töö alustamise raskus: „*Kõige keerulisem oli ilmselt tööd alustada, kuna pisted olid uued*“ (Õ5). Nimetati veel silmuste lugemist ja nende säilitamist (Õ6), proovitööd (Õ7), töö alustamist (Õ9) ning kannatlikkuse ja püsivuse hoidmist (Õ10). Üks vastaja märkis, et kõik tööetapid olid tema jaoks lihtsad (Õ8). Ühes koolis ei olnud kõik õpilased tulemuste kirjutamise ajaks veel jõudnud laulikukoti voodri paigaldamiseni, mistõttu ei kajastunud selle tööetapi kogemus kõigi õpilaste vastustes.

Tööjuhendi tervikhinnangutes domineeris positiivne tagasiside. Õpilased kirjeldasid juhendit kui „*väga selge, lihtne juhend*“ (Õ2) ja „*kõik väga super ja arusaadav 10/10*“ (Õ3). Samuti toodi tugevusena esile visuaalide olemasolu ja võimalike vigade väljatoomine: „*Hea on see, et on toodud välja vead, mis võivad tekkida*“ (Õ3). Osa õpilasi ei näinud vajadust parandusteks: „*Minu arust pole midagi parandada, kõik oli väga hästi tehtud*“ (Õ4) ja „*tööjuhend oli hea ja ei vajaks parandamist*“ (Õ5). Lisaks leidis ka vastuseid, kus juhendile ei antud sisulist hinnangut, kuna seda ei kasutatud järjepidevalt. Õ6 märkis, et ta ei jälginud juhendit väga, Õ7 täpsustas, et sai tööga hakkama ka juhendit järgimata, ning Õ10 vastas, et ei kasutanud

juhendit. Õ9 nimetas juhendi tugevusena piltide rohkust, kuid leidis, et mõned selgitused võinuksid olla lühemad ja lihtsamad.

Õpilaste vastustest ilmnes ka mustri ja kodukoha pärimuskultuuriga seotud teadmisi. Näiteks kirjeldas Õ1 detailselt mustri reegleid ja tähendusi: „*Kodukoha seelikumuster annab teada, mis vanuses oled... värvist esimene peab olema punane, siis must ja lõppema punasega*“. Veel kirjeldati erinevaid mustrivariante: „*Kihelkonna kihelkonnas oli kaks varianti*“ (Õ2) ja „*Kihelkonna kihelkonnas on kaks erinevat mustrit*“ (Õ3).

Mõned õpilased keskendusid mustri visuaalsetele omadustele ja isiklikule eelistusele: „*Nõo mustril on palju erksaid värve /.../ töö tegemise ajal sai see mu lemmikmustriks*“ (Õ4). Lisaks nimetati mustri värvikasutuse mitmekesisust: „*Sain teada, et seal on päris mitut värvi vaja kasutada*“ (Õ5). Ühtlasi tõi Õ9 esile tähelepaneku Kärla mustri värvikombinatsiooni kohta: „*Üllatas see, et selles värvikombinatsioonis ei olnud lillat, mis muidu alati igal pool Kärla teemadel on*“. Õ10 nimetas lihtsalt mustris esinenud värve. Õ6 ja Õ8 märkisid, et ei saanud mustri kohta eriti midagi uut teada ning Õ7 ei mäletanud õpitud.

MuIS-i kasutamise kaudu kirjeldasid õpilased ka laiemat kokkupuudet rahvarõivaste ja traditsioonidega. Näiteks toodi välja teadmised rahvarõivaste kandmise kohta: „*Rahvariide mütsikest kannab abielus naine, muidu pead ei tohtinud katta*“ (Õ1). Samuti kirjeldati erinevaid mustrivärvide kombinatsioone ja piirkondlikke seoseid: „*Olen näinud Kihelkonnal musta-lilla-rohelisi seelikut kui ka musta-punasega*“ (Õ2) ning „*Viidu külas kasutatakse Kihelkonna kihelkonna mustrit*“ (Õ3).

Üks vastaja seostas mustri valikut isikliku taustaga: „*Mul oli põnevam avastada, kust mu vanavanemate juured pärit on ja lõpuks valisingi Nõo mustri, sest see oli ilusam ja seob mind oma vanavanematega*“ (Õ4). Samuti toodi esile teadmine digitaalse kultuuripärandi olemasolust: „*Sain teada, et mu kodukoha rahvariided on üldse MuIS-is olemas*“ (Õ5). Kodukoha rahvarõivaste või traditsioonidega seotud küsimuses ei toonud kõik õpilased uusi teadmisi välja. Õ6 märkis, et MuIS-i kasutamine oli toimunud varem ning ta ei mäletanud täpseid teadmisi. Õ7 vastas lühidalt: „*Ei mäleta. Vabandust*“. Õ8 märkis, et kõik oli varasemast teada, ning Õ10 märkis, et MuIS-i kasutamine valmistas talle raskusi. Õ9 vastus oli seotud mustri värvikasutusega, kuid õpilane lisas, et tegevus oli toimunud „*tükk aega tagasi*“.

Kokkuvõtvalt ilmnes õpilaste vastustest, et tööjuhendi visuaalset tuge peeti oluliseks ning see aitas mitmel õpilasel tööetappe mõista ja mustrit jälgida. Samas esines ka vastuseid, mille

põhjal kasutati juhendit vähe ning toetuti õpetaja või kaaslaste abile. Pärimuskultuuriga seotud seosed ilmsed õpilaste vastustes erineva põhjalikkusega: osa vastanutest tõi välja konkreetseid teadmisi mustrite, värvide ja piirkondlike seoste kohta, osa tagasisidest jäi aga napiks ning mõnes vastuses märgiti, et õpitut ei mäletatud.

5. Arutelu ja järeldused

Magistritöö eesmärk oli arendada Kärla kihelkonna seelikumustril põhinev õppematerjal III kooliastme käsitööõppesse ning hinnata selle pedagoogilist sobivust ja kasutatavust õpetajate eksperthinnangute ning õpilaste hinnangute põhjal.

Õpetajate vastustest tuli esile, et loodud õppematerjali saab III kooliastme käsitööõppes kasutada. Materjali väärtusena nähti eelkõige seda, et laulikukoti valmistamine ei jää ainult tehniliseks tööks. Selle juurde kuulub ka MuIS-ist info otsimine ja Kärla kihelkonna seelikumustri uurimine. Nii seostub praktiline käsitöö pärimuskultuuri ja digivahendi kasutamisega. See toetab töö teoreetilist lähtekohta, et digivahend ei ole käsitööõppes eesmärk omaette, vaid aitab õpilasel pärandiga seotud infot leida ja seda oma töös kasutada (RÕK, 2011). Sarnane mõte on ka Valencia Arnica jt (2023) käsitluses, kus kultuuripärandi õpetamisel peetakse oluliseks valdkondade lõimimist ja õpilase aktiivset osalemist.

Õpetajate vastustes kerkinud teemad – ainealaste oskuste kujunemine, digioskuste arendamine, pärimuskultuuri mõtestamine ning loovuse ja iseseisvuse toetamine – näitavad, et õppematerjali väärtus seisneb selle mitmekülsuses. Materjal ei piirdu üksnes töövõtete õpetamisega, vaid toetab ka tööprotsessi planeerimist, loovust ja teadlikku allikakasutust. See haakub ka teooriaosas käsitletud seisukohtadega, mille järgi püsib kultuuripärand elavana siis, kui sellega aktiivselt suhestutakse ning seda rakendatakse praktilises tegevuses (Teppor & Aljas, 2013; Kuutma, 2013).

Õpetajad pidasid õppematerjali sobivaks eelkõige pikema praktilise töö, projektõppe või loovtöö jaoks. Laulikukoti valmistamine ei ole mõne tunni ülesanne, vaid nõuab mustri otsimist, kavandamist ja mitme tööetapi läbimist. Seetõttu nähti materjali väärtust selles, et see ühendab käsitööoskused, MuIS-i kasutamise ja piirkondliku pärimuskultuuri. Õpilane ei valmista ainult eset, vaid uurib ka mustri tausta ja kasutab seda oma töö kavandamisel.

Õpetajate vastused näitasid ka seda, et juhend üksi ei taga kõigi õpilaste iseseisvat toimetulekut. Raskusi võivad tekitada tööproovi tegemine, silmuste arvu arvutamine, voodri

paigaldamine, mõne tehnilise etapi mõistmine ning MuIS-i kasutamine. Seetõttu vajab õppematerjal mõnes kohas täpsemaid selgitusi ja paremat pildilist tuge. See sobitub teooriaosas esitatud mõttega, et digikogude kasutamine vajab õppetöös juhendamist. Digitaalne materjal ei muutu õpilase jaoks iseenesest arusaadavaks ega kasutatavaks, vaid vajab õpetajapoolset suunamist (Hanson, 2025; Frullo & Mattone, 2024). Sama rõhutavad de Visser ja Baltussen (2019), kelle järgi sõltub digitaalse pärandimaterjali kasutatavus sellest, kas õppija leiab materjali üles, saab sellest aru ja oskab seda oma töös kasutada.

Õpetajate tähelepanek, et allikakriitilise mõtlemise arendamine jääb õppematerjalis pigem kaudseks, osutab ühele võimalikule edasiarendusele. Kuigi MuIS-i kasutusjuhend toetab infootsingut ja digikeskkonnas orienteerumist, võiks seda tulevikus täiendada suunavate küsimuste või ülesannetega, mis aitaksid õpilastel rohkem võrrelda allikaid, hinnata nende usaldusväärsust ja põhjendada oma valikuid.

Õpetajate arendusettepanekud näitavad, et õppematerjali peeti väärtuslikuks, kuid selle iseseisva kasutatavuse suurendamiseks peeti vajalikuks täpsemaid visuaalseid selgitusi, ühtlasemat sõnastust ja mõne tehnilise etapi detailsemat lahtikirjutamist. Lisaks viitab tagasiside sellele, et enne MuIS-i praktilise tööga alustamist võiks olla eraldi juhendatud sissejuhatav tund, et õpilased jõuaksid digikeskkonnaga tuttavamaks saada ja infootsingut harjutada.

Tagasiside põhjal tehti õppematerjalis ka täiendusi: täpsustati sõnastust, muudeti juhendikeelt ühtlasemaks, lisati laulikukoti kavandamist toetav joonis ja silmuste arvu arvutamise valem ning parandati juhendite visuaalset ülesehitust. MuIS-i kasutusjuhendisse lisati sissejuhatus ja eesmärk ning laulikukoti tööjuhendisse samuti eesmärk, piltidelt eemaldati taust seal, kus see toetas töövõtete paremat nähtavust.

Kõiki ettepanekuid ei olnud siiski võimalik rakendada. Näiteks toodi välja võimalus lisada töötappide juurde eeldatav ajakulu, kuid sellest loobuti, kuna õpilaste töötempo erines märgatavalt. Seega toetas õpetajate tagasiside ühelt poolt töö eesmärgi täitmist, teisalt andis see selge aluse õppematerjali edasiarendamiseks.

Õpilaste vastused näitasid, et õppematerjal toetas laulikukoti valmistamise protsessi eelkõige visuaalse toe kaudu. Pildid ja töötappide kirjeldused aitasid mitmel õpilasel tööjärjekorda mõista, mustrit jälgida ning konkreetseid töövõtteid meelde tuletada. Samas ei toimunud tööjuhend kõigis õpistsituatsioonides ühtviisi iseseisva töövahendina. Osa õpilasi kasutas juhendit vähe või toetus töö käigus peamiselt õpetaja ja kaaslaste abile. See osutab, et

õppematerjali kasutatavus ei sõltu üksnes juhendi sisulisest ja visuaalsest ülesehitusest, vaid ka sellest, kuidas õpetaja materjali õppeprotsessi vahendab ja kui järjepidevalt suunatakse õpilasi juhendit kasutama.

Õppematerjali rakendamist mõjutas ka õpilaste erinev töötempo. Ühes koolis ei olnud kõik õpilased tulemuste kirjutamise ajaks jõudnud laulikukoti voodri paigaldamiseni, samas kui kahes teises koolis olid laulikukotid juba valmis. See asjaolu piirab voodri paigaldamise kohta tehtavate järelduste ulatust õpilaste vastuste põhjal. Samal ajal kinnitab see õpetajate tähelepanekut, et töö on III kooliastme jaoks mahukas ning sobib paremini pikemaajaliseks praktiliseks tööks või projektõppeks.

Õpetaja roll ilmnes õpilaste vastustes eriti selgelt nendes olukordades, kus õpilased ei kirjeldanud juhendit peamise töövahendina, vaid nimetasid õpetaja suulist juhendamist, kaaslaste abi või oma varasemaid oskusi. Pealtnäha napid vastused, näiteks juhendi vähene kasutamine või väide, et õpetaja ütles, mida teha, ei tähenda üksnes õpilase passiivsust, vaid osutavad õppematerjali rakendamise viisile konkreetses õpituatsioonis. Kui õpetaja vahendab tööprotsessi tugevalt, võib õppematerjal jääda õpilase jaoks pigem taustamaterjaliks, mitte iseseisva tegutsemise aluseks. See näitab, et tööjuhendi kasutatavus sõltus lisaks juhendi ülesehitusele ka sellest, kuidas õpetaja seda õppeprotsessis vahendas.

Digioskuste osas ilmnes õpilaste vastustest, et MuIS-i kasutamine toetas eelkõige infootsingu ja digikeskkonnas orienteerumisega seotud oskusi. Osa õpilasi tõi esile võtmesõnade kasutamise, sobiva info leidmise, piltide valimise ja mustrite otsimise. Samas ei avaldunud digioskuste kujunemine kõigi õpilaste vastustes ühtlaselt. Mõned õpilased ei toonud välja uusi oskusi, ei mäletanud MuIS-i kasutamise kogemust või kirjeldasid keskkonda raskesti kasutatavana. See viitab, et digioskuste kujunemine sõltus nii õpilase aktiivsest osalemisest, MuIS-i kasutustingimustest kui ka õpetaja juhendamisest. De Visseri ja Baltusseni (2019) käsitlus toetab seda järeldust, kuna nende järgi ei piisa digitaalse pärandimaterjali olemasolust, vaid oluline on selle didaktiline vahendamine ja seostamine konkreetse õppeülesandega.

MuIS-i kasutamise ebaühtlane kajastumine õpilaste vastustes näitab, et digikeskkonna kasutamine ei olnud kõigi õppijate jaoks võrdselt tähenduslik või meeldejääv osa tööprotsessist. Seda võis mõjutada asjaolu, et mõnes õpituatsioonis tegutses õpetaja tugeva vahendajana ning osa õpilasi ei pidanud vajalikuks juhendit ega MuIS-i iseseisvalt kasutada. Samuti mõjutas osa vastuste sisukust ajavahe õppetegevuse ja küsimustikule vastamise vahel. Seetõttu ei saa nappe

või mitte mäletamisele viitavaid vastuseid tõlgendada üksnes õppematerjali nõrkusena, vaid need peegeldavad ka andmekogumise ajastust ja õppeprotsessi erinevat korraldust koolides.

Õpilaste vastustest selgus ka seos õpitegevuse ja pärimuskultuuri teadlikkuse vahel, kuid see seos avaldus erinevalt. Osa õpilasi tõi esile teadmisi mustrite värvikasutuse, piirkondliku päritolu ja rahvarõivaste kandmisega seotud tähenduste kohta. Mõne õpilase puhul muutus mustri valik isiklikuks, seostudes kodukoha või perekondliku taustaga. Samas jäi osa vastuseid napiks või keskendus üksnes värvide ja mustri visuaalsele märkamisele. See viitab, et pärimuskultuuri mõtestamine ei kujunenud kõigil õpilastel ühtmoodi, kuid õppetegevus lõi võimaluse piirkondliku pärandiga suhestumiseks. Selline tulemus haakub käsitlusega, mille kohaselt piirkondlik kultuuripärand võib muuta õppimise õppija jaoks isiklikumaks ja tähenduslikumaks (de Visser & Baltussen, 2019).

Uurimuse tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada valimi ja rakenduskonteksti piiratusega. Kuigi õppematerjali katsetamises osales 13 õpilast, põhineb õpilaste kogemuse analüüs 10 õpilase kirjalikul vastusel, kuna kõigi osalejate puhul ei olnud lapsevanema nõusolekut uuringus osalemiseks. Lisaks ei toimunud õppematerjali rakendamine kõigis koolides ühesugustel tingimustel. Õpilaste töötempo, õpetaja juhendamiseviis ja küsimustikule vastamise aeg mõjutasid, milliseid kogemusi õpilased oma vastustes esile tõid. Ühes koolis ei olnud kõik õpilased tulemuste kirjutamise ajaks jõudnud tööprotsessi kõigi etappideni, mistõttu ei saanud nende vastused kajastada kogu juhendi kasutamise kogemust. Samas võimaldasid kogutud vastused hinnata õppematerjali toimimist reaalses õppeolukorras ning tuua esile nii selle tugevused kui ka rakendamisega seotud piirangud.

Kokkuvõttes näitavad läbiviidud uurimuse tulemused, et loodud õppematerjal toetab III kooliastme käsitööõppes praktiliste oskuste, digioskuste ja pärimuskultuuri teadlikkuse kujunemist, kuid materjali kasutamine sõltub konkreetsest õpituatsioonist. Õppematerjali tugevus seisneb selles, et Kärle kihelkonna seelikumustri uurimine MuIS-i kaudu ja muuseumikogude põhjal seotakse konkreetse praktilise esemega – laulikukoti kavandamise ja valmistamisega. Nii muutub muuseumikogus olev pärand õpilase jaoks praktilise töö kaudu kasutatavamaks ja mõistetavamaks. Samas näitasid tulemused, et materjali iseseisev kasutamine sõltub õpilaste eeluskustest, töötempo ja õpetaja juhendamisest. Edasiarendamisel tuleks pöörata tähelepanu juhendi kasutajasõbralikkusele, tehniliste tööetappide selgusele ning sellele, kuidas toetada õpilaste iseseisvat tegutsemist nii MuIS-is kui ka laulikukoti valmistamisel.

Tänuõnad

Soovin tänada oma juhendajat asjatundliku juhendamise, toetuse ja väärtuslike soovitude eest. Suur tänu kuulub ekspertidele, kes andsid põhjalikku ja konstruktiivset tagasisidet loodud õppematerjalile ning aitasid seeläbi kaasa õppematerjali täiustamisele. Tänan õpilasi, kes valmistasid laulikukoti ning jagasid oma kogemusi ja tagasisidet, mis oli käesoleva uurimuse seisukohalt väga oluline. Südamlik tänu minu perele kannatlikkuse ja mõistva suhtumise eest selle aja jooksul, mil magistritöö kirjutamine nõudis palju aega ja pühendumist. Eraldi tänan oma tütart, kes heegeldas proovilapi näidise ning oli modelliks tööjuhendi fotol.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva lõputöö iseseisvalt ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö koostamisel kasutati tehisintellektil põhinevat tööriista ChatGPT teksti keeleliseks toimetamiseks, lauseehituse parandamiseks, tõlkimiseks ja struktuuri täpsustamiseks. Töö on koostatud vastavuses Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia lõputöö nõuetega ning järgib akadeemilise eetika põhimõtteid. Viidatud allikad on vormistatud APA 7 standardi kohaselt.

Kasutatud allikad

- Addaquay, A. P. (2025). Traditional music and dance preservation in Ghana: Navigating authenticity and globalization. *Legon Journal of the Humanities*, 36(1), 145–162.
<https://www.jstor.org/stable/48830540>
- Council of Europe. (2005). *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*.
<https://rm.coe.int/16806abde6>
- de Visser, R., & Baltussen, L. (2019). *How available and usable is digital heritage for education? Initial findings*. Kennisnet; Dutch Digital Heritage Network.
<https://www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet-publicatie-digitaal-erfgoed-eng.pdf>
- Durak, G., & Ataizi, M. (2016). The ABC's of online course design according to the ADDIE model. *Universal Journal of Educational Research*, 4(9), 2084–2091.
<https://doi.org/10.13189/ujer.2016.040920>
- Eesti keele seletav sõnaraamat. (2009). <https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/>
- Eesti Rahva Muuseum. (n.d.). *Seelik* (ERM A 491:5). [Museaal].
<https://www.muis.ee/museaalview/505949>
- Eesti Rahva Muuseum. (n.d.). *Seelik* (ERM A 491:6). [Museaal].
<https://www.muis.ee/museaalview/505960>
- Eesti Rahva Muuseum. (n.d.). *Seelik* (ERM A 509:2068). [Museaal].
<https://www.muis.ee/museaalview/608367>
- Eesti Rahva Muuseum. (n.d.). *Seelik* (ERM A 509:5105). [Museaal].
<https://www.muis.ee/museaalview/503174>
- Ernst & Young Baltic, & Norstat Eesti. (2023). *Kultuuripärandi teadlikkuse uuring*.
<https://www.kul.ee/sites/default/files/documents/2023-05/L%C3%B5pparuanne.pdf>
- Frullo, N., & Mattone, M. (2024). *Preservation and redevelopment of cultural heritage through public engagement and university involvement*. *Heritage*, 7(10), 5723–5747.
<https://doi.org/10.3390/heritage7100269>
- Hanson, R. (2025, 7. november). ERM otsib digitaalsele kultuuripärandile senisest tunduvalt rohkem kasutajaid. *Tartu Postimees*. <https://tartu.postimees.ee/8357011>

- Heikel, A. O. (enne 1901a). *hame; juhlahame; kjol; skirt*. [Tekstiileseme kirjeldus]. Suomen kansallismuseo, soome-ugri kogud. SU4002:439.
<https://www.finna.fi/Record/museovirasto.1A14F30D27D94F67A19319BE4342CDBE>
- Heikel, A. O. (enne 1901b). *hame; kjol; skirt; suruhame*. [Tekstiileseme kirjeldus]. Suomen kansallismuseo, soome-ugri kogud. SU4002:438.
<https://www.finna.fi/Record/museovirasto.0EF2785544BD255BA331223B8EF612A4>
- Heikel, A. O. (enne 1901c). *hame; suruhame kjol; skirt*. [Tekstiileseme kirjeldus]. Suomen kansallismuseo, soome-ugri kogud. SU4002:437.
<https://www.finna.fi/Record/museovirasto.65E6ECCDD458CFC2820969555FB5546E>
- Kaarma, M., & Voolmaa, A. (2015). *Eesti rahvarõivad*. Eesti Rahva Muuseum.
- Kokko, S., & Dillon, P. (2011). Crafts and craft education as expressions of cultural heritage: individual experiences and collective values among an international group of women university students. *International Journal of Technology and Design Education*, 21, 487–503. <https://doi.org/10.1007/s10798-010-9128-2>
- Kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon (2005). *Riigi Teataja II*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/218052021003>
- Kuutma, K. (2013, 27. mai). *Kristin Kuutma - Kultuuripärandi loomine, kasutamine ja tõlgendamine*. [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=yaKhu9YG5Wc>
- Kuutma, K. (1996). Laulepeod rahvusliku identiteedi kandjana. *Mäetagused*, 1/2, 80–94.
<https://doi.org/10.7592/MT1996.01/02.internet>
- Laherand, M. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tartu Ülikooli raamatukogu.
<https://dspace.ut.ee/items/12b4b362-59b9-4a43-813a-d04707a9f6b2>
- Lind, E. (2024, 16. jaanuar). *Tehnoloogia ainevaldkonna ainekavade muutunud kontseptsioon*. *Õpetajate Leht*. <https://www.opleht.ee/2024/01/tehnoloogia-ainevaldkonna-ainekavade-muutunud-kontseptsioon/>
- Linda. (1887). *Esimene literatuurlik ja ajakohane ajakiri Eesti naisterahvale*, 1, 41.
<https://dea.digar.ee/?a=d&d=lindaestpere18871015.1.40>
- Linnus, F. (1938). Über die materielle Kultur der Esten im Mittelalter. *Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft*, 1937(1), 421–467. Tartu.
<https://dspace.ut.ee/items/11ea7d5f-6d50-40c9-957d-ac3a3f987614>

- Läets, P., & Raimla, H. (2025, 23. detsember). *Muhu mustrid ja värvid* [Audiosaade]. Pilleli & Hannes / PH TEIK OÜ. <https://jupiter.err.ee/1609883057/muhu-mustrid-ja-varvid>
- Manninen, I. (1927). *Eesti rahvariiete ajalugu*. Eesti Rahva Muuseum.
<https://www.digar.ee/id/nlib-digar:947865>
- Muinsuskaitseamet. (2024). *Kultuuripärand Eestis*.
<https://www.muinsuskaitseamet.ee/kultuuriparand-ees/is/valdkond-0>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *Riigi Teataja*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/101032023027>
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011). *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110082024002>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods*.
<https://www.scribd.com/document/370555494/PATTON-2015-Qualitative-Research-Evaluation-Methods>
- Porila, K. (2021). *Vaimne kultuuripärand Eestis*. Eesti Rahvakultuuri Keskus.
https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2022/02/1_Vaimne_kultuurip2rand_Eestis_uustrykk.pdf
- Soorsk, M. (2008). *Saare maakonna rahvarõivad*. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Teppor, M., & Aljas, A. (2013). Kultuuripärandi vahendajad: käsitööharrastajate ja muuseumide koostöö. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat, 56, 70–93.
<https://ojs.erm.ee/index.php/ermer/article/view/31>
- Tõnurist, I. (2003). *Rahvarõivakandja abiline*. OÜ Vari Press.
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
<https://ich.unesco.org/en/convention>
- Wagner, A., & de Clippele, M. S. (2023). Safeguarding cultural heritage in the digital era: A critical challenge. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 36(5), 1915–1923.
<https://doi.org/10.1007/s11196-023-10040-z>
- Valencia Arnica, Y. K., Ccasani Rodriguez, J. L., Rucano Paucar, F. H., & Talavera-Mendoza, F. (2023). The status of didactic models for heritage education: A Systematic review. *Heritage*, 6(12), 7611–7623. <https://doi.org/10.3390/heritage6120400>

Vormsi Lasteaed-Põhikool. (2018). Väike, armas ja omanäoline.

<https://www.vormsi.edu.ee/et/tutvustus/vaike-armas-ja-omanaoline>

Värv, E. (2008). Riietumine ja rahvarõivad. A. Viires & E. Vunder (Koost. ja toim.), *Eesti rahvakultuur* (lk 279–301). Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Vunder, E. (1996). Eesti rahvusrõivas – müüt või tegelikkus? *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat, XLI*. 89–103.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu

Ülikool. <https://dspace.ut.ee/items/7881adff-264a-4d82-944e-933833e11e4e>

Lisad

Lisa 1. Eriilmeliste kottide kasutus laulu- ja tantsupeol 2025.a juulis

Joonis 1. Eriilmeliste kaasaegsete kottide kasutus laulu- ja tantsupeo rongkäigus. Autori fotod.

Lisa 2. Kärļa kihelkonna seelikud ja katked ERM-i kogudest ning Saaremaa Muuseumist

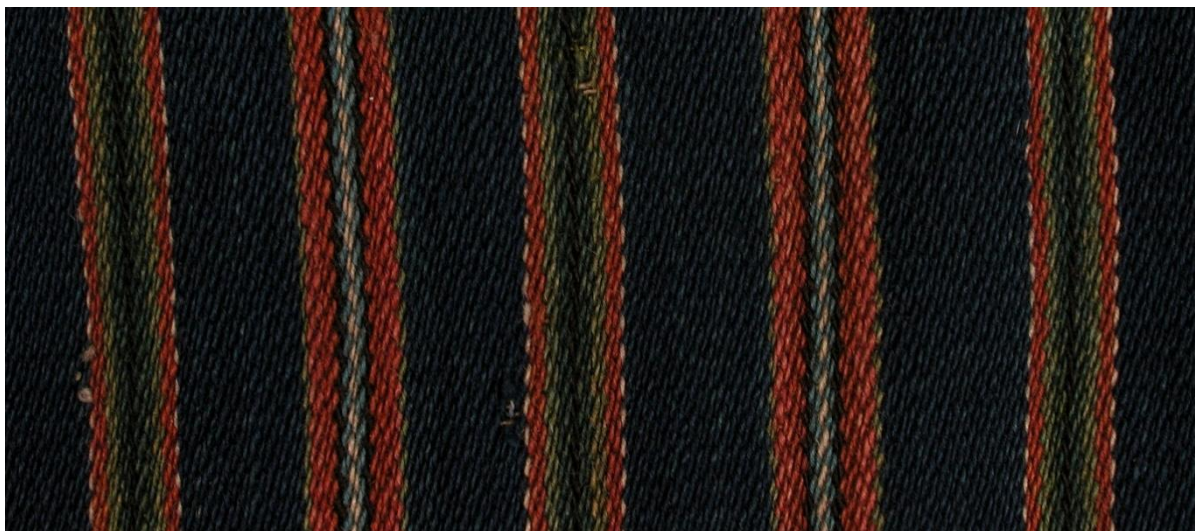
Joonis 2. *Kärļa naise seelik SM_10781:1 T*

Joonis 3. *Kärļa naise seelik ERM A 509:5105*

Joonis 4. *Kärļa naise seelik ERM A 491:6*

Joonis 5. *Kärle seelik ERM A 291:386*

Joonis 6. *Tütarlapse seelik ERM 18842*

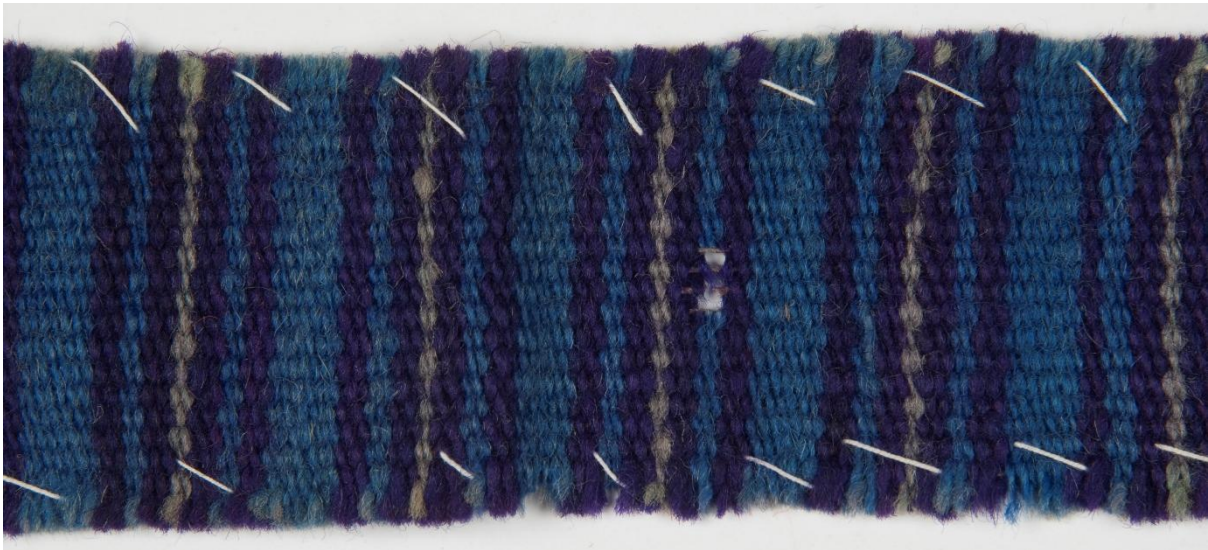
Joonis 7. *Seelik ERM A 491:5*

Joonis 8. *Seelik ERM A 509:2068 (kantud leina ajal)*

Joonis 9. *Seelikukangas ERM A 611:48*

Joonis 10. *Seelik, katke. ERM A 564:1942*

Lisa 3. Kärla kihelkonna seelikud Soome Rahvusmuuseumist

Joonis 11. *Rõõmu kuub (Heikel, enne 1901a)*

Joonis 12. *Leinaseelik (Heikel, enne 1901b)*

Joonis 13. *Leinaseelik (Heikel, enne 1901c)*

Lisa 4. Küsimustik III kooliastme õpilastele

Eesmärk on selgitada välja, kuidas õppematerjal toetas MuIS-i kasutamist ja laulikukoti valmistamist ning kuidas õpilased kirjeldavad selle seost oma teadlikkusega kodukoha pärimuskultuurist.

I. Digioskuste kujunemine MuIS-i kasutamisel

1. Milliseid uusi oskusi õppisid enda hinnangul MuIS-ist infot otsides (nt otsingusõnade kasutamine, sobiva info leidmine, piltide valimine)?

.....
.....

2. Kuidas aitas tööjuhend sul MuIS-ist vajalikku infot leida?

.....
.....

3. Mis valmistas MuIS-ist info otsimisel kõige rohkem raskusi? Ja miks?

.....
.....

II. Seos laulikukoti valmistamisega

4. Kuidas aitasid tööjuhendi fotod ja tekstilised selgitused sind laulikukoti valmistamisel?

.....
.....

5. Kuidas aitas tööjuhend sul tööetappe iseseisvalt läbida? Too näide.

.....
.....

6. Milline tööetapp oli kõige keerulisem?

.....
.....

7. Kuidas hindad laulikukoti tööjuhendit tervikuna? Mis oli selle suurim tugevus ja mis vajaks parandamist?

.....
.....

III. Seos kodukoha pärimuskultuuri teadlikkusega

8. Mida uut said teada selle mustri kohta, mille järgi oma laulikukoti tegid?

.....
.....

9. Mida uut said teada oma kodukoha rahvarõivaste või traditsioonide kohta MuIS-i kasutades? Too vähemalt üks konkreetne näide.

.....
.....

Lisa 5. Eksperthinnangute küsimustik tegevõpetajatele

Tere!

Olen TÜ Viljandi kultuuriakadeemia kunstide ja tehnoloogiaõpetaja eriala magistrant Riina Kirs ning koostan magistritööd teemal „Kärla kihelkonna seelikumustril põhineva õppematerjali arendamine ja rakendamine III kooliastme käsitööõppes laulikukoti näitel“. Töö eesmärk on hinnata loodud pärimuskultuuril põhineva õppematerjali sobivust ja kasutatavust III kooliastme käsitööõppes.

Hindamiseks esitatud õppematerjal koosneb kahest osast:

- MuIS-i kasutusjuhendist, mis suunab õpilasi kasutama muis.ee keskkonda oma kodukoha rahvarõivaste ja esemelise kultuuripärandi uurimiseks;
- laulikukoti valmistamise tööjuhendist, mis tugineb Kärla kihelkonna seelikumustri põhimõtetele ning on mõeldud praktiliseks loovtööks käsitöötunnis.

Õppematerjali eesmärk on toetada pärimuskultuuri teadlikku käsitlemist, digioskuste kujunemist ja õpilase iseseisvat toimetulekut praktilise tööga.

Palun hinnake materjali õpetaja vaatenurgast, lähtudes selle rakendatavusest tavapärase õpitempoga III kooliastme õpilasega tavapärasel õppeprotsessis. Materjali ei ole vaja täielikult läbi viia – hinnang võib tugineda ka Teie varasemale õpetamiskogemusele ja professionaalsele hinnangule.

Küsimustik koosneb avatud küsimustest ja hinnangulistest väidetest Likerti skaalal. Vastamine on anonüümne ning andmeid kasutatakse üksnes magistritöö eesmärgil. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes 15–20 minutit.

Täna Teid panuse eest!

Lugupidamisega

Riina Kirs

1. Milliseid õpieesmärke materjal teie hinnangul toetab?

.....

2. Milliseid digioskuste aspekte (nt infootsing, allikakriitika, digiturvalisus, kultuuripärandi digikasutus) see toetab?

.....

3. Milliseid tööjuhendi etappe peate õpilase jaoks kõige raskemaks ning milliseid kõige selgemaks? Kas mõni etapp vajaks täiendavaid visuaalseid või sõnalisi selgitusi?

.....

4. Millises õppeetapis (praktiline töö, projektõpe, kodutöö vm.) näete selle materjali kasutamise võimalust?

.....

5. Kas kasutaksite seda materjali oma õppetöös? Miks?

.....

6. Milliseid muudatusi (nt tööjärjekord, sõnastus, fotod, tehnilised võtted) soovitaksite juhendites teha, et need oleksid õpilasele iseseisvalt paremini läbitavad?

.....

7. Kas olete varem kasutanud MuIS-i õppetöös?

.....

8. Kui jah, siis milleks? Iseseisvas töös, uurimistööks, tunni näitlikustamiseks, muuks.

.....

9. Kas näete MuIS-i kasutusvõimalusi ka teistes ainetes? Kui jah, siis millistes?

.....

Palun märkige oma hinnang iga väite kohta, lähtudes loodud õppematerjalist tervikuna.

Hinnangulised väited (skaalal 1–5: üldse ei nõustu ... täiesti nõus):

	Üldse ei nõustu	Ei nõustu	Ei oska öelda	Nõus	Täiesti nõus
10. Õppematerjal on visuaalselt korrektne ja fotod toetavad praktilist tegevust.					
11. Tööjuhend toetab õpilast laulikukoti valmistamisel nii, et töö on valdavalt iseseisvalt teostatav tavapärase õpitempoga III kooliastme õpilase jaoks.					
12. MuIS-i kasutusjuhend suunab õpilast sihipäraselt digikeskkonnas pärandit uurima.					

13. Kuidas hindate loodud õppematerjali (MuIS-i kasutusjuhend ja laulikukoti tööjuhend) terviklikkust ja sobivust III kooliastme käsitööõppesse tervikuna?

.....

.....

Vastata juhul, kui viisite materjali õpilastega läbi.

14. Kui viisite materjali õpilastega läbi, siis millised olid nende reaktsioonid ja peamised raskused?

.....

.....

Lisa 6. Lapsevanema nõusolekuvorm

Lugupeetud lapsevanem!

Olen Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia kunstide ja tehnoloogia õpetaja õppekava magistrant Riina Kirs ja koostan lõputööd teemal „Kärla kihelkonna seelikumustril põhineva õppematerjali arendamine ja rakendamine III kooliastme käsitööõppes laulikukoti näitel“.

Arendusuuringu eesmärk on hinnata loodud õppematerjali sobivust ja kasutatavust III kooliastme käsitööõppes.

Uuringus osalemine on vabatahtlik. Õpilasel on õigus igal ajal osalemisest loobuda ning see ei mõjuta tema õpitulemusi ega hindamist.

Kogutavad andmed on anonüümsed. Õpilaste nimesid, isikuandmeid ega kooli nime magistris töös ei avalikustata. Tulemusi esitatakse üldistatud kujul. Andmeid kasutatakse üksnes teaduslikul eesmärgil ning neid säilitatakse vastavalt kehtivatele andmekaitseõuetele kuni magistris töö kaitsmiseni, seejärel andmed hävitatakse.

Kui Teil tekib küsimusi uuringu kohta, palun võtke ühendust alloleva e-posti teel.

NÕUSOLEK

Olen tutvunud uuringu kirjeldusega ning annan nõusoleku, et minu laps osaleb magistris töös raames läbiviidava õppematerjali tagasiside andmises.

Õpilase nimi: _____

Lapsevanema nimi: _____

Kuupäev: _____

Allkiri: _____

Ette tänades

Riina Kirs

TÜ Viljandi kultuuriakadeemia magistrant

e-post: riina.kirs@gmail.com

Lisa 7. Rahvarõivaseeliku mustri otsimise juhend MuIS-is

Rahvarõivaseeliku mustri otsimise juhend MuIS-ist

Juhendi eesmärk on aidata õpilasel MuIS-ist rahvarõivaste, eelkõige seelikumustrite kohta infot ja pildimaterjali leida. Juhendi abil saab otsida näiteid kihelkondade kaupa ning tutvuda esemete piltide ja kirjeldustega.

Valitud seelikumustrit kasutatakse edasises tööprotsessis mustri analüüsimiseks ning selle põhjal laulikukoti triibustiku kavandamiseks.

Rahvarõivaseelikute triibumustrid kannavad piirkondlikke eripärasid ning aitavad märgata, kuidas eri kihelkondades kasutati erinevaid värve ja triibustiku rütme. MuIS-i abil saab uurida muuseumides säilinud esemeid ning kasutada neid teadlikult oma töö kavandamisel. Nii ei ole muster ainult kaunistus, vaid osa kohalikust kultuuripärandist.

MuIS-i avalehel saad alustada otsingut ja valida vajadusel sobiva keele.

Joonis 1. MuIS-i avaleht ja keele valik

Detailne otsing võimaldab täpsustada otsingut, et leida sobivaid rahvarõivamustreid.

Eesti Muuseumide Veebivärv

Esileht **Otsing** Muuseumide kogud

Otsing

Nimetus Kirjeldus

Aeg - Koht

Isik

Pildiga museaalid

Otsi Tühista **Detailne otsing** Kirjeldusega museaalid

Joonis 2. Detailse otsingu avamine

Sisesta otsingusse märksõna „seelik” ning vali soovi korral kihelkond, mille rahvarõivamustreid soovid uurida. Nii saad otsingut kitsendada ja leida sobivamaid näiteid.

Eesti Muuseumide Veebivärv

Esileht **Otsing** Muuseumide kogud

Otsing

Nimetus Kirjeldus

Number ACR TRT TRS TRJ TRL KT KS KJ KL

Numbriosa Lisakirjeldus

Aeg - Koht

Isik Roll

Pildiga museaalid

Otsi Tühista Lihtotsing

Olemus seelik

Museum

Teema

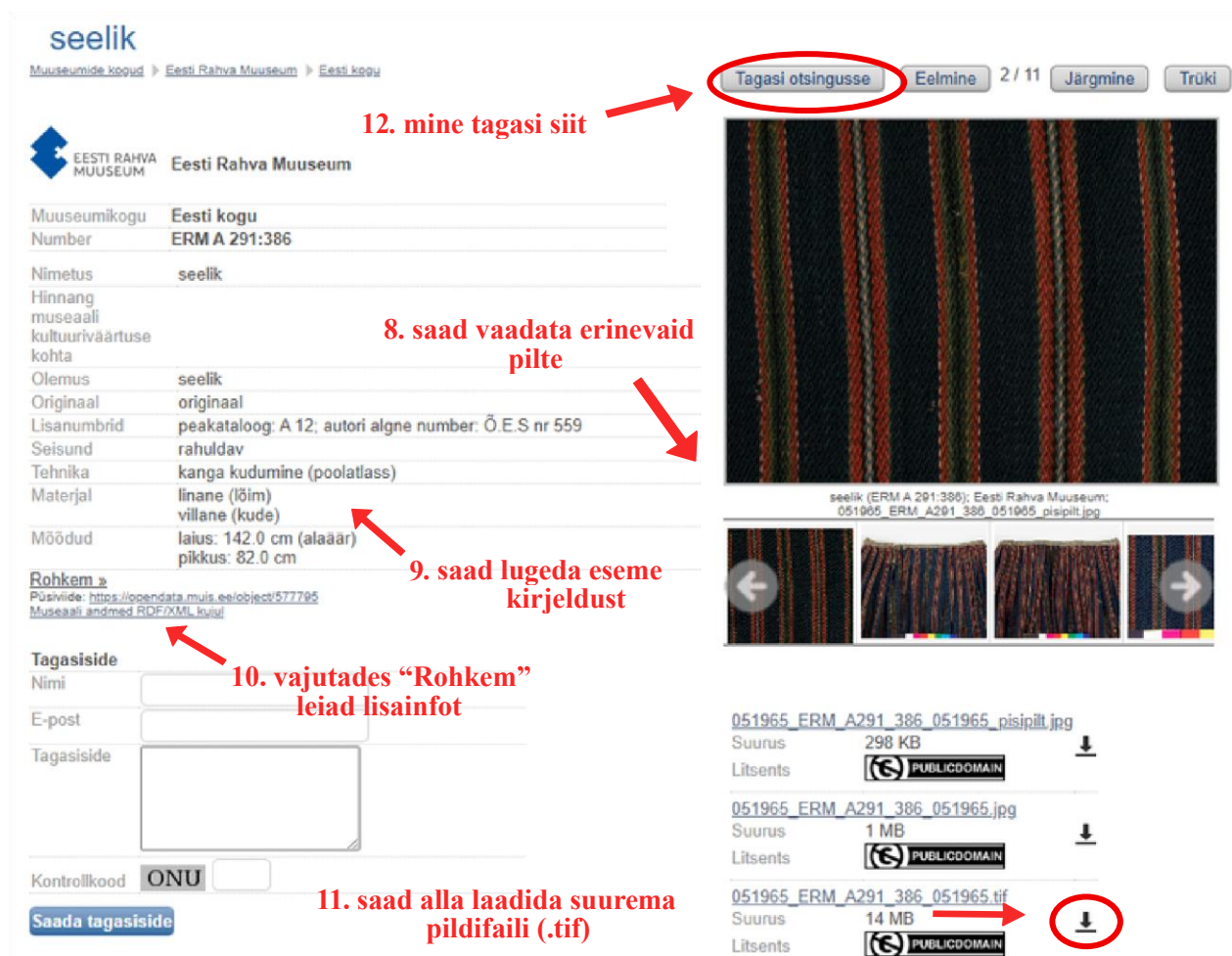
Joonis 3. Seeliku ja kihelkonna järgi otsimine

Otsingutulemustest vali ese, mille muster või värvilahendus tundub sobiv ja mida soovid lähemalt uurida.

Joonis 4. Otsingutulemusest sobiva seeliku valimine

Avanenud vaates saad uurida seeliku mustrit, vaadata lisapilte ning lugeda eseme kohta käivat kirjeldavat infot.

Joonis 5. Seeliku pildid, kirjeldus ja lisainfo MuIS-i vaates

Pärast sobiva seelikumustri leidmist kirjelda lühidalt, millisest kihelkonnast valitud muster pärineb, millised värvid ja triibud on sellele iseloomulikud ning kuidas aitab selle mustri uurimine paremini mõista kohalikku kultuuripärandit.

Seejärel saad kasutada valitud mustrit järgmises juhendis laulikukoti triibustiku kavandamisel ja koti valmistamisel.

Lisa 8. Laulikukoti tööjuhend III kooliastmele

Laulikukoti tööjuhend III kooliastmele

Juhendi eesmärk:

Käesoleva juhendi eesmärk on valmistada heegeldatud laulikukott, mille triibustik lähtub eelnevalt valitud rahvarõivaseeliku mustrist. Juhendis selgitatakse, kuidas valitud seelikumustri värve, triipude järjestust ja laiuste vahekorda on kasutatud heegeldatud laulikukoti kujundamisel, ning antakse juhised koti valmistamiseks. Nii seostub praktiline käsitöötegevus Eesti pärimuskultuuri ja kohaliku kultuuripärandi väärtustamisega. Käesolevas tööjuhendis lähtutakse eelnevalt MuIS-i juhendi abil leitud seelikumustrist, mille põhjal kavandatakse laulikukoti triibustik ja valmistatakse laulikukott.

Eeldused:

Laulikukoti heegeldamiseks on vajalikud heegeldamise ja õmblemise algteadmised ning eelnev harjutamine.

Töövahendid:

Heegelnõel nr 1,75–2,0

Puuvillane heegelniit (värvid vastavalt valitud mustrile), kus 50 g = 125 m (vt. lõngavöö pealt)

Voodriks kotile linane/puuvillane riie (nt taaskasutatud riie)

Liimiriidet

2 magnettrukki

Poest ostetud või ise punutud pael, pikkusega umbes 90 cm ja laiusega vähemalt 1,8 cm

Niit ja nõel käsitsi õmblemiseks ja kantide kinnitamiseks

Õmblusmasin voodri õmblemiseks; vajaduse korral võib õmmelda ka käsitsi

Võimaluse korral aukudega laud töö venitamiseks

Näidisese:

Joonisel 1 on näidatud valmis laulikukott, mille kujundus lähtub Kärla kihelkonna seelikutriibumustrist. Koti joonist ja mõõtusi vt joonistel 27 ja 28.

Joonis 1. *Valmis laulikukott Kärla kihelkonna triibumustriga R. Kirs*

1. Triibumustri valimine ja analüüsimine

Enne heegeldamist vali seelikumuster, mida kasutad oma koti kujundamisel. Muster võib olla MuIS-ist leitud või juhendis toodud näide. Vaata, milliseid värve mustris kasutatakse, kui laiad on triibud ja kuidas need korduvad. Sa ei pea mustrit täpselt kopeerima. Püüa kasutada selle üldist põhimõtet ja sobita see oma koti suurusega.

Käesolevas juhendis on laulikukoti triibustiku aluseks võetud Soome Rahvusmuuseumis olev Kärla kihelkonna seelik SU4002:439 (joonis 2). Selle seeliku puhul on koti kujundamisel lähtutud peamistest värvidest, triipude vaheldumise rütmist ja erineva laiusega triipudest. Valitud

eeskujus vahelduvad punane, must ja vesiroheline ning just see värvide ja triipude rütm on kohandatud heegeldatud koti jaoks sobivaks.

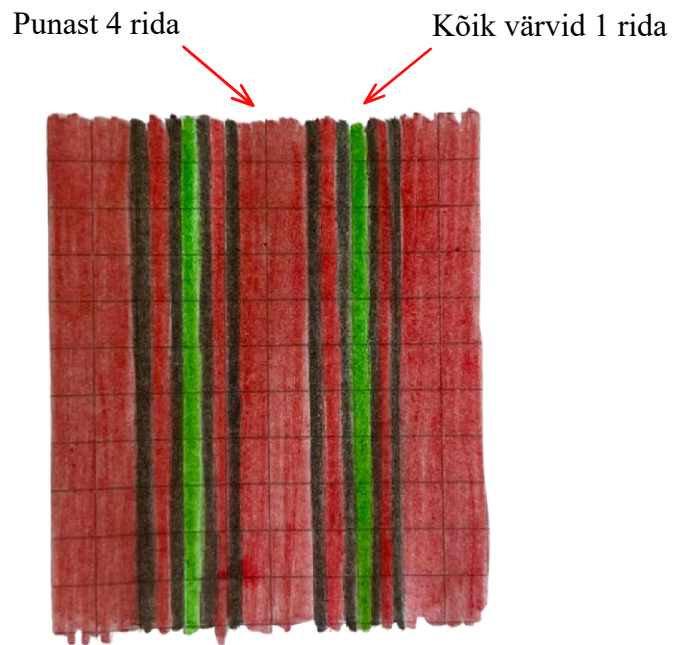
Seeliku kohta on märgitud, et tegemist on “*rõõmu kuuega*”, mille puhul nooremad naised kandsid punasemaid ja vanemad naised tumedamate triipudega seelikuid.

Joonis 2. *Pilt Soome Rahvusmuuseumist*

2. Triibustiku kavandamine koti jaoks

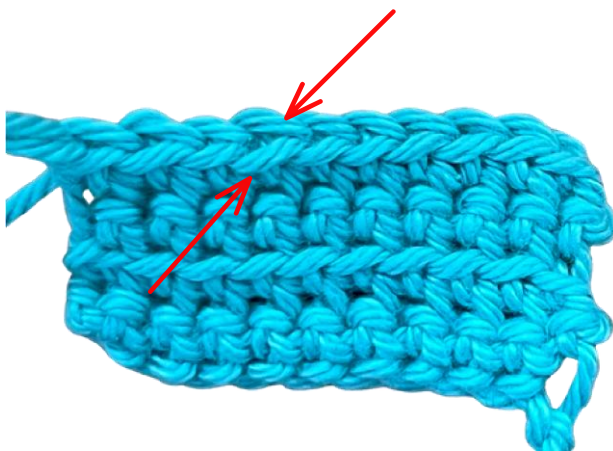
Vaata valitud seelikumustrit ning märgi üles värvid, triipude järjestus ja nende laiused. Selle põhjal kavanda oma koti jaoks sobiv triibustik (joonis 3). Vaata valitud mustri pealt, millised triibud on laiemad ja millised kitsamad, ning otsusta selle põhjal, mitu rida iga triibu jaoks heegeldada, et triibustik jääks eeskujuga proportsiooni. Vajaduse korral tee lihtne joonis, et oleks parem näha laiade ja kitsaste triipude vahet. Kavandamisel arvesta koti laiust, et muster mõjuks tasakaalustatult ega jääks servades juhuslikult pooleli.

Joonis 3. *Laulikukotile kavandatud triibustik Kärla seelikumustri põhjal R. Kirs*

3. Laulikukoti heegeldamisel kasutatav võte

Enne koti heegeldamist korda üle töö juures kasutatav heegeldamisvõte ning jälgi, kuidas moodustub triibuline pind.

Joonis 4. *Heegeldamise silmused R. Kirs*

Igal heegeldatud silmusel on kaks silmusepoolt (joonis 4).

Natuke triibuline pind

- Pista heegelnõel ainult esimesest silmusepoolest läbi.

Joonis 5. Pilt raamatust A. Pink "Heegeldamine IV-IX klass"

Laulikukoti valmistamisel kasutatakse võtet, mille puhul pistetakse heegelnõel läbi eelmise rea esimese silmusepoole. Nii tekib kergelt triibuline heegelpind (joonis 5).

4. Tööproov ja koti mõõtude arvutamine

Tööproov:

Enne heegeldama asumist tee tööproov. Arvuta tööproovi põhjal koti jaoks vajalik silmuste arv. Näiteks heegelda 20 silmust ja 10 rida edasi-tagasi ning mõõda, kui lai või pikk tööproov tuli. Tööproovi heegeldamisel jälgi, et silmuste arv jääks samaks, ning harjuta algus- ja lõpusilmuste heegeldamist. Tööproov aitab sul tähele panna, et ka suurema töö heegeldamisel jääks silmuste arv ühtlane ja töö servad korrektsed (joonised 8, 9 ja 10).

Koti mõõtude arvestamine:

Seejärel arvuta välja, mitu silmust on vaja kogu koti heegeldamiseks. Kuna töö algab pika ahelsilmusketiga, määrab algsilmuste arv koti põhitüki pikkuse. Koti pikkuse arvutamisel arvesta koti esi- ja tagakülje pikkust, lauliku paksust ning klapi jaoks vajalikku pikkust.

Koti põhitüki pikkuse saad arvutada järgmise valemi järgi:

koti põhitüki pikkus = (2 × lauliku kõrgus) + lauliku paksus + klapi pikkus

Algsilmuste arvu saad tööproovi põhjal arvutada järgmise valemi järgi:

silmuste arv 1 cm kohta = tööproovi silmuste arv / tööproovi laius cm-des

algsilmuste arv = koti põhitüki pikkus × silmuste arv 1 cm kohta

Tee kott veidi väiksem, sest lauliku kotis hoidmisel võib see ajapikku venida. Saadud silmuste arvust võta maha umbes 5 silmust. Kontrolli koti laiust töö käigus jooksvalt ja kohanda seda vajaduse korral. Vali klapi pikkus vastavalt soovile. Käesolevas juhendis kasutatud kotil on klapi pikkuseks arvestatud umbes 25 silmust.

Arvesta koti mõõtude planeerimisel lauliku kõrguse, esilaiuse ja paksusega.

Käesolevas juhendis on kasutatud laulikut, mille kõrgus on 24,5 cm, esilaius 17 cm ja paksus 0,8 cm.

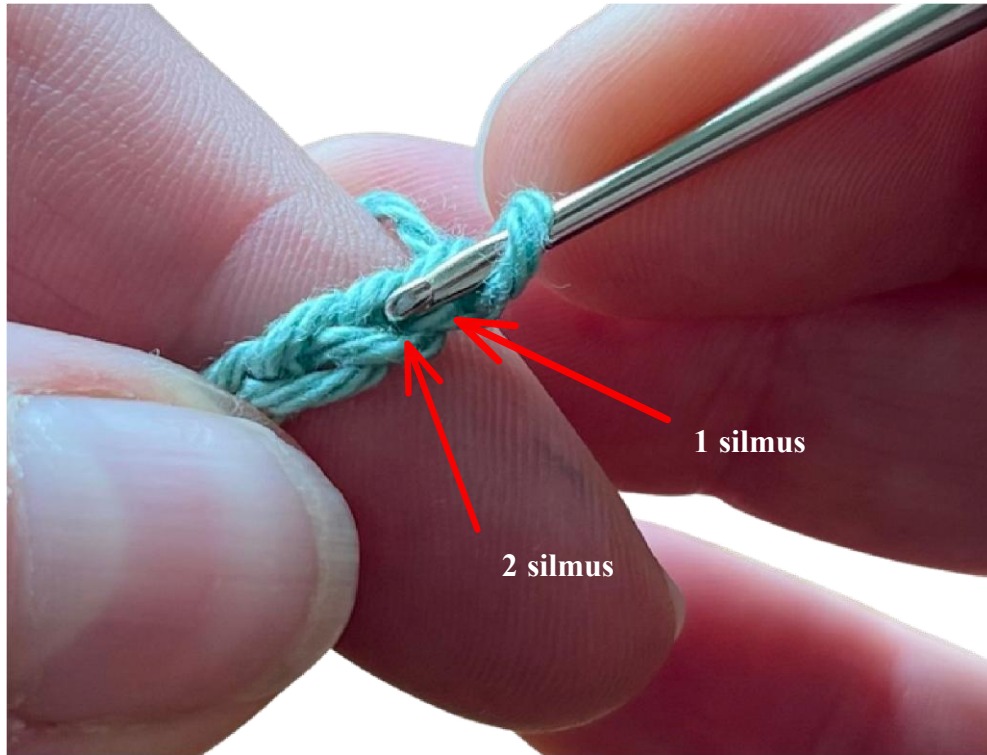
Koti laiuse kujunemine sõltub heegeldatud ridade arvust.

5. Heegeldamine

Kui sobiv triibumuster on välja valitud, alusta tööd ahelsilmuste ehk heegeldatud keti tegemisest. Heegelda silmuseid vastavalt oma arvutustele. Käesolevas juhendis kasutatud laulikukoti jaoks on vaja heegeldada 151 ahelsilmust. Seejärel jätkka heegeldamist kinnissilmustega.

Tee rea kõrguseks üks ahelsilmus ja esimene kinnissilmus heegelda 2. silmusesse (joonis 6).

Teise rea kinnissilmused heegeldatakse heegeldatud keti sisse. Selles reas ei saa eespool kirjeldatud võtet veel kasutada. Alates kolmandast reast kasuta võtet, mida on näidatud joonisel 5.

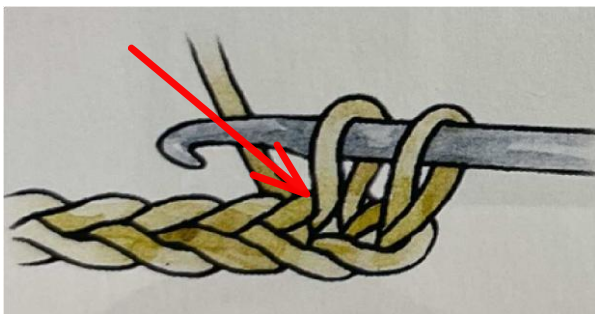

Joonis 6. *Esimese kinnissilmuse asukoht R. Kirs*

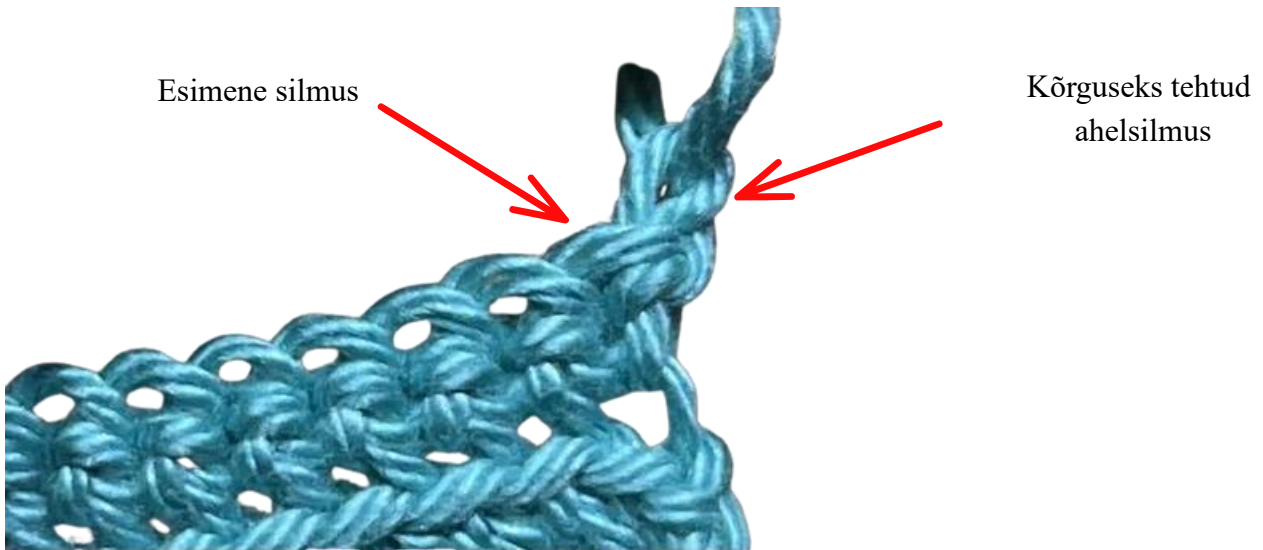
Uue rea alustamisel tuleb olla eriti tähelepanelik. Veendu, et alustad heegeldamist esimesest silmusest, sest vastasel juhul võib töö järk-järgult kitsamaks muutuda (joonis 7). Sama värviga heegeldades tee rea kõrguseks üks ahelsilmus. Värvu vahetades seda lisasammast ei tehta, vaid uut värvi alustatakse kohe töö servast (esimesest silmusest).

Järgnevad joonised näitavad, kuidas leida rea alguses esimene silmus ja kõrguseks tehtud ahelsilmus.

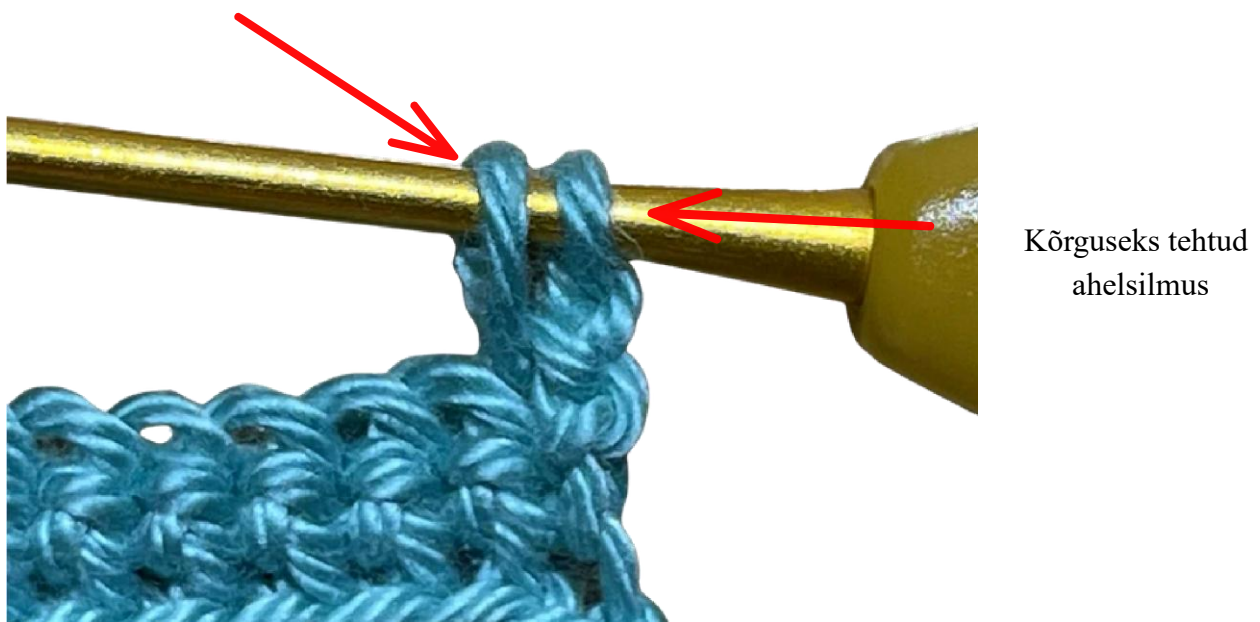
Joonis 7 näitab, kustkohast tuua lõng läbi, et leida rea alguses esimene silmus.

Joonis 7. *Esimese silmuse leidmine. Pilt raamatust A. Pink "Heegeldamine IV-IX klass"*

Joonis 8. *Esimene silmus R. Kirs*

Joonis 9. *Esimesest silmusest läbi toodud lõng R. Kirs*

Heegeldamise ajal loe aeg-ajalt silmused üle, et kontrollida, kas nende arv on endiselt sama, millega tööd alustasid. Kui silmuste arv ei ole sama, vaata, kus on viga tekkinud. Ole tähelepanelik ka viimase silmuse heegeldamisel (joonis 10).

Joonis 10. Viimane silmus R. Kirs

Heegelda kõik otsasilmused läbi, et töö kuju ei muutuks, mis on näha joonisel 11.

Joonis 11. Heegeldamata on jäänud otsasilmused R. Kirs

6. Ettevalmistus õblemiseks

Selleks, et kott jääks võimalikult ühtlane ja korrektse kujuga, tasub heegeldatud töö enne kokkuõblemist viimistleda. Niisuta kogu töö veega ning pane see kerge pinge all kuivama. See aitab tagada, et kõik küljed oleksid täpselt ühepikkused (joonis 12). Sellise aukudega laua saab meisterdada igaüks endale tehnoloogia tunnis. Enne õblema asumist peab töö olema täielikult kuivanud.

Joonis 12. *Töö venitamine R. Kirs*

Kui töö on täielikult kuivanud, auruta see läbi ja lisa otstesse, pahemale poolele liimiriie. Liimiriie teeb ääred tugevamaks (joonis 13), sest need kohad saavad koti kasutamisel kõige rohkem koormust.

Joonis 13. *Kinnitatud liimiriie R. Kirs*

Seejärel lõika linasest riidest vooder. Mõõda voodri suurus enda heegeldatud tüki järgi. Külgedele arvesta juurde umbes 1 cm õmblusvaru. Pikkusesse lisa keeratud kantide jaoks umbes 4–5 cm õmblusvaru. Käesolevas juhendis kasutatud kotile sobib 65 × 21 cm voodritükk. Lõika kangas nii, et pikisuunas jookseks kanga lõimesuund. Selles suunas venib kangas vähem. Kui sinu koolis või kodus on võimalik, siis ääresta voodririie overlokk õmblusmasinaga. Linane kangas kipub kergesti hargnema ning hargnenud servi on keerulisem kokku õmmelda.

7. Koti kokkuõmblemine

Aseta triigitud voodririie ja heegeldatud tükk paremad pooled vastamisi ning õmble ühest otsast kinni. Sellest saab koti ääre alumine pool (joonis 14).

Joonis 14. Põhitüki ja voodri ühendamine R. Kirs

Seejärel keera paremad pooled välja. Pressi tekkinud kandi pealt, et see oleks kenasti fikseeritud. Jäta nurgad esialgu kinnitamata (joonis 15). Kinnita need pärast seda, kui küljed on kokku õmmeldud.

Joonis 15. *Pressitud ärapööratud kant R. Kirs*

Seejärel fikseeri koti keskkohat, vooder ja heegeldatud triibustik omavahel, et detailid ei nihkuks paigast. Kinnita ka klapi alumine osa nõõpnõõeltega pealmise osa külge (joonis 16).

Joonis 16. *Põõhitõõki, voodripõõhja ja klapi voodri kinnitamine R. Kirs*

Seejärel aseta paika koti klapi pealmine osa. Jõõlgi, et vooder ei jõõõks kuskilt kiskuma ning detailid paikneksid vabalt ja sirgelt. Kinnita voodriosõõ heegeldatud osa peale nii, et tekiks kant. Æõõra kinnita seda veel lõõõplikult, vaid jõõõta detailid esialgu nõõõpnõõõeltega paika (joonis 17).

Joonis 17. *Pressitud ärapööratud kant klakil R. Kirs*

Seejärel eemalda koti põhja fikseerimiseks pandud nõöpnõelad ja keera kott nii, et linasest riidest vooder jääb välja. Nii saad küljed õmblusmasinaga kokku õmmelda (joonis 18). Soovi korral võid küljed õmmelda ka käsitsi. Küljeõmblust alusta põhjast ja lõpeta enne klapi algust. Kinnita ülemine osa käsitsi.

Klapi alguskoha märkimiseks tähistäta õige koht nõöpnõela või õmbluskriidiga.

Fikseeri põhi esmalt nõöpnõeltega, et see jääks samasse kohta, kus see oli enne heegeldatud osa külge kinnitatud.

Joonis 18. *Välja võetud vooder R. Kirs*

Joonis 19. *Lõigatud nurk R. Kirs*

Pärast voodri kokkuõmblemist lõika põhjas olevad voodri nurgad umbes 2 mm kauguselt õmblusest ära (joonis 19). Õmblusvaru jääb koti pealmise osa ja voodri vahele.

Ole ettevaatlik, et mitte õmblust katki lõigata.

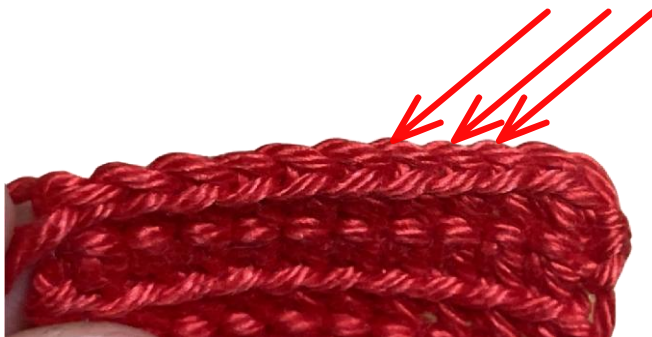
See on vajalik, et nurk ei jääks liiga paks.

Keera vooder tagasi koti sisse. Seejärel saad kokku õmmelda heegeldatud osa küljed.

Selleks võta tavaline, veidi suurema silmaga õmblusnõel ja pane sinna sama heegelniit, millega on heegeldatud koti põhiosa. Käesolevas juhendis kasutatud kotil on selleks punane heegelniit.

Koti heegeldatud osa kokkuõmblemiseks fikseeri koti põhi uuesti, et kõik detailid püsiksid paigas.

Kontrolli, et koti ülemised nurgad oleksid klapi äärest võrdsel kaugusel. Vastasel juhul võib klapp jääda koti peale viltu. Klapp peab paiknema koti peal täisnurkselt.

Joonis 20. *Ääresilmused R. Kirs*

Heegeldatud osa servas on ääresilmused (joonis 20). Õmblemisel vii heegelniit neist ükshaaval läbi. Õmblemist alusta koti põhjast. Tee heegelniidile sõlm ja kinnita see põhja külge nii, et sõlm

jääks töö pahemale poolele. Seejärel too nõel töö paremale poolele ning vii heegelniit läbi ääresilmuse. Seejärel vii nõel teisele poole ja too heegelniit samamoodi läbi ääresilmuse ülevalt alla (joonised 21 ja 22). Heegelniit jääb õmblemisel ristidena nähtavale. Korda seda seni, kuni koti serv on klapi alguseni kokku õmmeldud.

Joonis 21. Koti heegeldatud osa ühendamine õmmeldes *R. Kirs*

Joonis 22. Koti heegeldatud osa kokkuõmblemine R. Kirs

Joonis 23. Koti heegeldatud osa nurk ja voodri nurk R. Kirs

Kui küljed on kokku õmmeldud, kinnita peitpistetega eelnevalt õmblemata jäänud kandi nurk (joonis 23). Samuti kinnita peitpistetega klapi külge vooder (joonis 24).

Joonis 24. Voodri kinnitamine koti klapile R. Kirs

Joonis 25. Klapi kandi kinnitamine käsitsi R. Kirs

Kui jõuad klapi voodri kinnitamisega külje lõppu, on pealmine kant juba valmis keeratud (joonis 17). Nüüd kinnita see peitpistetega (joonis 25). Varem ei kinnitatud seda sellepärast, et külgede

õmblemisel võib töö paigast liikuda ning pealmise kandi abil saab vajaduse korral asendit hiljem korrigeerida.

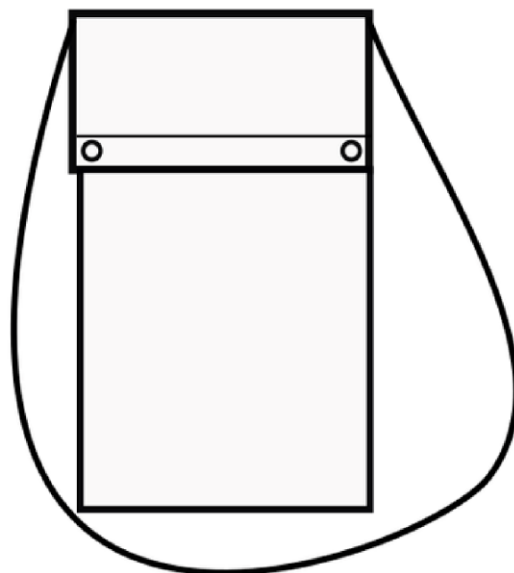
Nüüd õmble klapi ülemistesse nurkadesse magnetkinnitused (joonis 26). Üks kinnita klapi ülemise osa külge ja teine klapi alumise osa külge. Jälgi, et kinnitused jääksid mõlemal pool ühele kaugusele ning klapp sulguks otse.

Joonis 26. *Kotile kinnitatud magnetkinnitused R. Kirs*

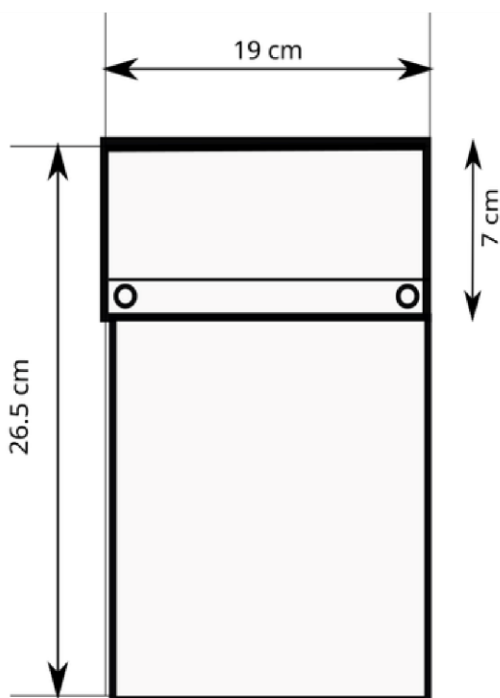
Järgnevad joonised näitavad laulikukoti üldkuju ja põhimõtte (joonis 27 ja 28)

Laulikukoti joonis

Joonis 27. Laulikukoti joonis R. Kirs

Laulikukoti mõõtudega joonis

Joonis 28. Laulikukoti joonis mõõtudega R. Kirs

8. Õlapaela kinnitamine

Laulikukoti paelaks võib kasutada poest ostetud või ise punutud paela. Käesolevas juhendis on kasutatud poest ostetud paela, mis on näha valmis laulikukotil (joonis 29). Vali piisavalt lai pael, soovitatavalt vähemalt 1,8 cm, et see sobiks koti mõõtudega ega jääks visuaalselt liiga kitsas. Lõika või punu sobiva pikkusega pael ning kinnita see tugeva õmblusega koti ülemistesse nurkadesse klapi juures. Jälgi, et paela kinnituskohad jääksid mõlemal pool samale kõrgusele. Soovi korral võid paela otsad viimistleda tuttide või muu meelepärase lahendusega.

Joonis 29. Valminud Kärla triibuseeliku mustri laulikukott R. Kirs

Tööjuhendi koostamisel kasutatud allikad ja abimaterjalid

Eesti Muuseumide veebivärv. (n.d.). *MuIS*. <https://www.muis.ee/search>

Pink, A. (2015). *Heegeldamine IV–IX klass*. Saara Kirjastus.

Pink, A. (2003). *Õmblemine IV–IX klass*. Saara Kirjastus.

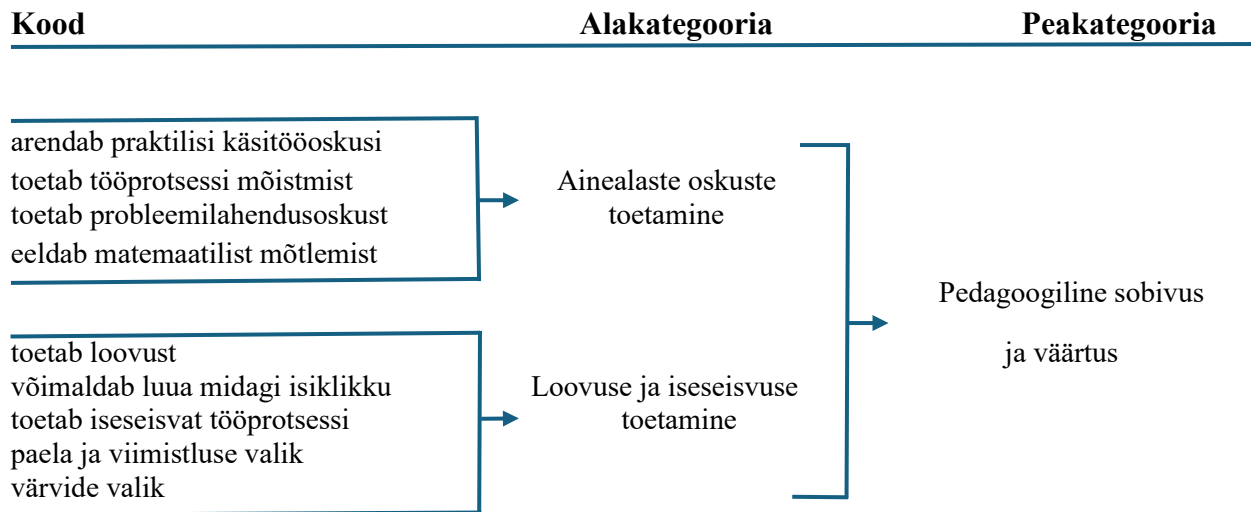
Soome Rahvusmuuseum. (n.d.). *Rõõmu kuub* (SU4002:439). Finna

<https://www.finna.fi/Record/museovirasto.1A14F30D27D94F67A19319BE4342CDBE>

Märkus. Joonised 27 ja 28 kujundas töö autor Inkscape programmis.

Lisa 9. Näide koodipuu moodustamisest ekspertide vastuste põhjal

Peakategooria „pedagoogiline sobivus ja väärtus” kujunemine uurimisküsimuse „Milline on õpetajate hinnang loodud õppematerjali pedagoogilisele sobivusele ja kasutatavusele?” vastuste analüüsi põhjal. Antud koodipuu näidis illustreerib koodide koondamist alam- ja peakategooriaks kahe alakategooria näitel.

Lisa 10. Õpetajate hinnangud Likerti skaalal

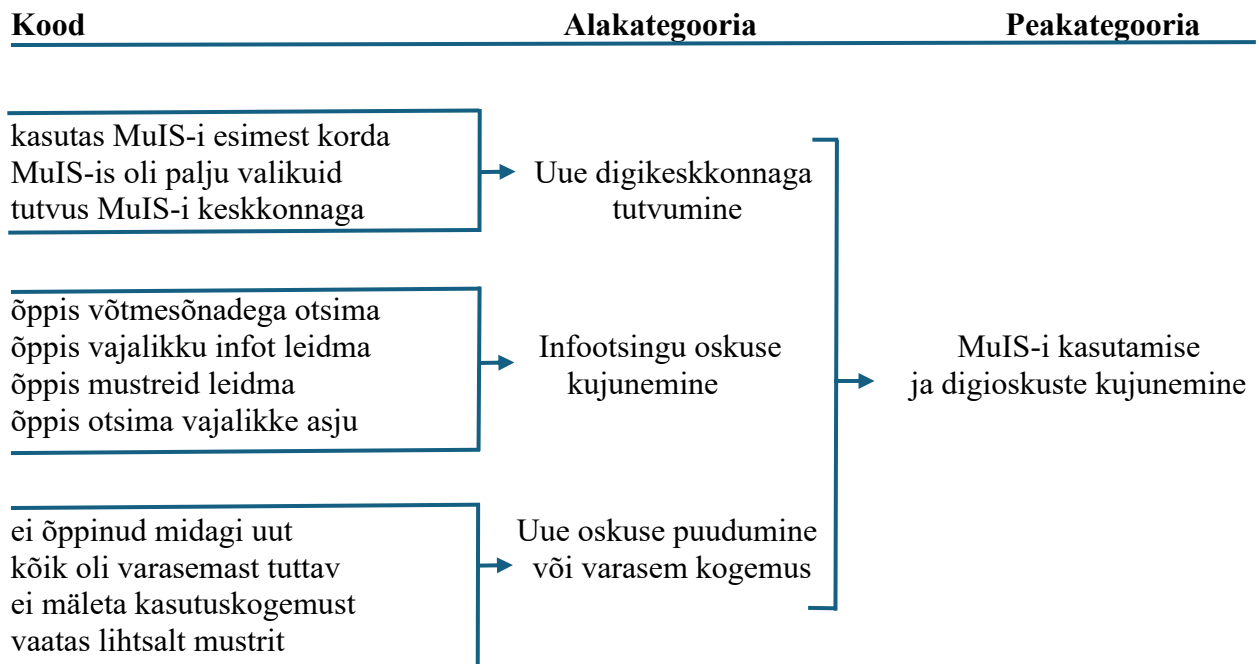
Hinnangulised väited (skaalal 1–5: üldse ei nõustu ... täiesti nõus):

	Üldse ei nõustu	Ei nõustu	Ei oska öelda	Nõus	Täiesti nõus
10. Õppematerjal on visuaalselt korrektne ja fotod toetavad praktilist tegevust.				1	6
11. Tööjuhend toetab õpilast laulikukoti valmistamisel nii, et töö on valdavalt iseseisvalt teostatav tavapärase õpitempoga III kooliastme õpilase jaoks.			2	4	1
12. MuIS-i juhend suunab õpilast sihipäraselt digikeskkonnas pärandit uurima.			1	1	5

Märkus n = 7

Lisa 11. Näide koodipuu moodustamisest õpilaste vastuste põhjal

Peakategooria „MuIS-i kasutamine ja digioskuste kujunemine“ kujunemine uurimisküsimuse „Kuidas kirjeldavad õpilased MuIS-i kasutamist ja digioskuste kujunemist?“ vastuste analüüsi põhjal. Koodipuu näidis illustreerib valitud koodide koondamist alam- ja peakategooriaks kolme alakategooria näitel ega hõlma kõiki analüüsis kasutatud koode.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Riina Kirs,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose KÄRLA KIHELKONNA SEELIKUMUSTRIL PÕHINEVA ÕPPEMATERJALI ARENDAMINE JA RAKENDAMINE III KOOLIASTME KÄSITÖÖÕPPES LAULIKUKOTI NÄITEL,

mille juhendaja on Egle Sild, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Riina Kirs

14.05.2026